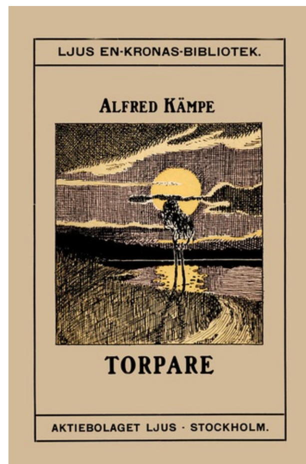

Torpare. Några skisser från herregårdsfolkets liv

Förord till den elektroniska utgåvan

Undertiteln till boken, som utkom 1909, lyder *Några skisser från herregårdsfolkets liv*. Men det är här inte fråga om någon herrgårdsroman, utan om noveller skrivna ur torparnas synvinkel. Kämpe var en proletärförfattare ur den första generationen, som skrev om arbetare för arbetare och han var själv torparson.

Kämpe ville väcka lantarbetarna ur deras liknöjdhet och vinna dem för facklig organisering. Han deltog i i bildandet av Lantarbetareförbundet 1908 och tillhörde dess ledning fram till sin död 1936.

Torpare.

En stekhet dag.

Det var vindstilla, så att man knappt såg ett löv röra sig. Bort mot skogen dallrade solrök, tät som dimman i höstetid över sjön och mossmarkerna. Det var en dag så het, att värmen tryckte som ett järnband runt kring huvudet.

Torparna, alla som hade dagsverksskyldighet vid Lagerkulla, sutto i tredubbla rader på kontorstrappan och talade lågmält. De hade kallats fram för att underskriva de nya kontrakt, förvaltningen avfattat, eftersom det visat sig, att de gamla inte voro tillfyllest, lovande mera än som var skäligt och rätt. Fordom, innan skogen skövlats, hade det varit möjligt att se genom fingrarna med både ett och annat: med gärdsel-, vidje- och rishyggen; men sedan tiden blivit ond, och omkostnaderna stigit såväl utom- som inomhus, var det omöjligt att ge något mer än det, som var alldeles nödvändigt. Det fanns folk, som knappt ville ge så mycket; men vid Lagerkulla, där alltid andan varit betydligt bättre än annorstädes, var man mån om det goda namnet och det oklanderliga ryktet.

Torparna sutto som fastnitade vid trappan, framåtlutade, med armbågarna stödda mot knäna, och djupt allvarliga, under det de lågmält utbytte tankar om värme, trädesplöjning och torvbränning. Några sutto och gissade, vad det kunde vara för nya pålagor, som lagades till inne på kontoret; det skulle väl aldrig bli möjligt att uppfylla dem? Andra hade för sig, att det hädanefter skulle bli bättre villkor, penningarrenden i stället för dagsverken; andra åter sade ingenting, utan logo åt alltsammans med inbunden misstro.

— Det har då förstås inte varit så värst galet för oss hittills, sade Nils Petter i Hagstugan. Det är många, som ha

det mycket sämre. Allt har gått sin jämna gång, fastän en ju inte vetat av något överflöd. Och hur det nu ska bli, får en väl snart se.

— En får väl det, muttrade på en gång de båda, som sutto på var sin sida om Nils Petter.

Ute på landsvägen, som i en tät allé av lönn, kastanje och asp stryker fram mellan kontorsflygeln och spannmålsbodarna, susade just en tandem förbi med ett ungt par, en pincenezprydd man, som gav intryck av militär, och en vitklädd flicka. Det var patronfröken och hennes fästman, löjtnanten, som hade permission och var ute och hälsade på. Torparna höjde på de styva nackarna och tittade slött efter det nöjesåkande fästfolket. En del tog av sig mössorna och hälsade, kanske under svagt hopp att bli observerade, men de flesta vände sig bort och logo syrligt.

— Det var raggen, vad det gick . . .

Skatorna, som byggt i den stora poppeln vid flygelns nordgavel, höllo på med att nedskälla en kattrackare, som klättrat upp i trädet och nu som bäst roade sig med att sticka tassarna mellan kvistarna i boet för att känna efter, vad som fanns där inne. Han anade något mjukt och varmt, men hur långa han än gjorde klorna, lyckades det inte för honom att få något med sig upp. Han kisade med ögonen, snyvade med öronen åt det skränande skatparet och såg förargad ut. De ilskna fåglarna skrattade hest, kretsade omkring honom och nöpo stora tofsar ur den järngråa pälsen, så att han vart arg och, ettrigt morrande, sökte nå sina plågoandar med små snabba slag. Det var ett förfärligt oväsen.

Torparna sutto allvarliga och begrundande, med intresse följande skatornas och kattens manöver. De tycktes tänka, att kampen uppe i poppeln hade en viss likhet med förhållandet mellan dem och patronen. De hade just ingenting annat att fundera över för närvarande, medan de väntade på att bli insläppta. Somliga fubblade nervöst utefter västens glesa knapprader eller på urkedjan med de dinglande mässingsberlockerna. En del hade bestyr med att flytta spännena i byxhängslena, andra slogo dammet av sina hattar eller sutto och tuggade på naglarna. De voro så vana vid hårt arbete, att detvar nästan omöjligt för dem att en enda minut kunna hålla sig sysslolösa.

Dörren öppnades, och inspektoren tittade ut.

— Nu få ni komma in, sade han och slog upp på vid gavel.

Torparna reste långsamt på sig.

De snöto sig utåt gårdsplanen, torkade sig under näsan med handens avigsida och grimaserade ett par ögonblick framför det fläckiga spegelglaset i mässingsdosorna, under det de förstulet sneglade på varandra. Stortorparna klevo på först, efter följde små- och stattorpare, samtliga ordnande sig på ett led, klampande in i gåsmarsch, radande upp sig i dubbla led kring den höga kontorspulpeten, vid vilken patronen och inspektoren sutto på var sin sida. Den sistnämnde uppläste kontraktsbestämmelserna; först vad som gällde stortorparna, så små- och stattorparna, och alla lyssnade andäktigt. Det var så tyst vid uppehållen, att en flugas nervösa promenad på ett papper å pulpeten bröt av nästan hemskt. Alla lyddes till inspektörens monotona stämma, och när han slutat, stodo de och tittade på varandra.

— Nu ha ni hört, vad de nya bestämmelserna innebära, sade patronen. Tiderna äro onda, och man får lov att begagna de möjligheter, som stå en till buds. Det finns väl för övrigt ingenting att anmärka på detta, inte sannt?

Ånej, det var det väl ingen, som ville påstå . . . Alla stodo med böjda huvuden, och det syntes på dem, att de inte haft förmåga att följa med inspektörens uppläsning. Efter ytterligare en anmaning klev den älste fram och ritade några streck och öglor, och efter följde allesamman i tur och ordning. Var och en tycktes vilja säga något, men ej ett ord blev yttrat. Det var, som hade deras tungor låsts fast vid gommarna.

*

När alla fullgjort, vad som ålåg dem, enligt husbondens befallning, voro utkomna från kontoret och stodo i klunga nere vid dagsverkarestugan, där de kände sig hemma, så de kunde säga vad som helst, framkastade en av

de yngre, att han lagt märke till åtskilligt i kontrakten, som han inte var belåten med, och han kunde ej begripa, attingen av de äldre, som i förväg åtagit sig att föra ordet, hade sagt något.

Det uppstod en pinsam tystnad under några minuter. Det syntes, att denna fråga obehagligt berörde det stora flertalet. Till och med han, som gjort anmärkningen, kände sig skamsen, och därför blevo allesamman som lösta från en svår mara, när någon hördes mumla:

— Det är minsann inte så gott, när man inte är annat än en fattig torpare . . .

Det blev allmän rörelse, och blickarna ljusnade upp.

— Nej, min själ, det är inte så gott, när man är bara torpare!

Syndabockar.

Nere mot sockengränsen i nordväst bildade herregårdsån dalgång, med låga, långsluttande släntor, på vilka torpstugorna, inom murkna staket och risiga krusbärsbuskar, lågo så sparsamt utposterade som myrstackarna i vildmarken.

Inte så få av torpen voro både ringa till ägovidden och illa hävdade, så att den största möda måste förenas med ständig omtänksamhet för att utan extra dagsverken kunna föda två, tre personer på dem. Det fanns endast ett par, som voro så stora, att de födde dragare och tjänstefolk.

Två av stugorna på denna dalsluttning hade i forntiden, när de mätts upp och utskiftats, fått ungefärligen samma benämning. Den ena kallades stora, den andra lilla Bygget.

Till arealen — det vill säga ägoområdets storlek — voro de båda Byggetorpen väsentligt olika, ty till det stora hörde en hel del åkerjord och vittomfattande beteshagar; till det lilla ingenting mer än de små steniga tegarna kring ladugårdshusen. Men på grund av att torparen, som innehade denna magra håla — Larsson hette han — var litet kunnig i träslöjd, en ganska givande inkomstkälla, hördes det aldrig av något gnäll från honom, trots han var den sämst lottade på ägodelar. Larsson skötte också, med tillhjälp av sin snickarekunskap, om byggnaderna vid torpet, så Lilla Bygget till utseendet gav intryck av att vara ett av de bästa ställena vid herregården.

Sven August, torparfar i det större Byggetorpet, hade annan åsikt än grannen i fråga om husens vidmakthållande. Han brydde sig aldrig om att göra något viddem, lät allting förfalla och resonnerade som så, att det inte nyttade stort att lappsalva gammalt ruttet timmervirke. Men det sades av litet var, att om herregården hade sagt upp Sven August, så hade denne i husröta fått lämna efter sig både redskap och kreatur, det vill säga jämnt upp så mycket, som han ägde.

Snickarekunnigheten, Larssons förnämsta förtjänst, var en nagel i ögat på Sven August, och det hände till och med, att de båda gubbarna ofta för den skull kommo i lufven på varandra. Det var nämligen ett faktum, att Larsson — såsom redan sagts — trots att han hade ett litet och uselt torp, redde sig något så när skapligt, och Sven August, som hade stortorp och två par dragare, kunde inte skryta med att på något vis ha det bättre.

Osämjan mellan Larsson och Sven August kom inte på länge till sådant utbrott, att det gick någonderas värdighet för när, fastän det ständigt låg ett stilla gnat i luften. Först när Nils Johan, Larssons älsta son, ställde så till, att han blev tvungen att gifta sig med Sven Augusts Sofi, om flickan skulle få behålla sin heder ograverad, vart det alldeles på tok.

Sven August, såsom varande stortorpare, tyckte naturligtvis, att han hade betydligt mera att säga till om än Larsson, som inte hade annat än ett litet uselt knapertorp. Det var därför mycket opassande, menade han, att Larssons pojke gått och slinkat sig fast hos flickan, som till och med, om hon skött sig, kunnat få någon, som haft sitt eget. Men nu tänkte det nötet till jänta gå och gifta sig med en småtorpares pojkspoling, och så till på köpet med en sådan som Larssons Nils Johan!

Visserligen blev det efter olyckan med Sofi ganska svårt både för Sven August och Larsson, därför att de voro

beroende av varandras hjälp — Larsson brukade slöjda åt Sven August, för det denne hjälpte honom med körslor — men givetvis kunde inte något dylikt hädanefter få ifrågakomma, för hällre än gubbrävarna krusade varandra, voro de beredda att tåla hur stora obehag som hälst.

*

Vid mickelsmässan var som vanligt marknad i staden, och både Larsson och Sven August begåvo sig dit, fast inte som tillförne i varandras sällskap och efter Sven Augustsdragare, utan var för sig. Men däremot vandrade Sofi och Nils Johan tillsammans om natten, eftersom de måste intill sta'n för att köpa ringar, kaffekoppar, tallrikar och stenfat. Det var nämligen så långt gånget, att det började synas på Sofi, och det var bestämt, att prästen skulle läsa över dem i sakristian första söndagen i november. Nils Johan hade tagit städja som oxdräng vid herregården.

Men fastän både Larsson och Sven August mycket noga hade undvikit att träffa varandra på bortfärden och under vistelsen i staden, kunde de likväl inte undgå, att komma i sällskap på hemresan, därför att de liksom av magnetisk kraft drogos åt samma punkt. Det vill säga, vistandet i staden hade gjort dem sådana till sinnes, att de gärna ville komma till tals med varandra, i allsköns vänlighet.

Sven August åkte efter ett par brokiga stutar, som han bytt sig till för hästkraken, han haft förut, en gammal, som inte var så mycket värd, men som han ändå fått litet emellan på. Han var särdeles belåten med affären och hade i glädjen köpt en liter brännvin för att ta sig själv litet till bästa och spendera på andra, under det han knallade mot hemmet. Även Larsson, som haft med sig en hel dragkärra full med slöjdsaker, hade skaffat sig åtskilligt med våtvaror.

När Larsson hann upp Sven August, gick denne och lomade bredvid vagnen, alldenstund väglaget var dåligt. Larsson hade också, på grund härav, ett styft göra med dragkärran, men han var envis och uthållig och van att hänga i.

Larsson gick en lång stund på landsvägsrenen utan att låtsas om någonting, men så kunde han till slut inte hålla sig; han kände ett obetvingligt behov att retas med Sven August ett tag. Med en tvär knyck av överkroppen slängde han fram kalvskinnsväskan, han bar på ryggen, drog därur upp en stor butelj och tog sig en sup, men sade ingenting.

Sven August blev alldeles vit i synen, när Larsson, utan att göra den minsta häntydning, stoppade buteljen tillbaka i väskan, som han åter knyckte tillbaka till sin plats på ryggtavlan. Något mera oförskämt och utmanande hade han aldrig varit med om förut bland sina gelikar.

— Din djävla småknapring, mumlade han, tillräckligt högt för att höras av Larsson.

Denne log hjärtegott.

Sven August hade svårt att smälta den skymf, Larsson genom sitt uppträdande tillfogat honom. Efter en stundhalade han dock i sin tur upp en flaska ur fodersäcken, drog långsamt och sävligt ur korken, för att Larsson skulle få lida så länge som möjligt, ränsade buteljhalsen med lillfingret och söp med andakt. Sven August tyckte sig märka, att Larsson såg litet lidande ut, men denne hade dock förstånd att tiga, även om han tänkte något, och låtsade som om det rägnade, snöt sig med omsorg med högra handen och torkade sig under näsan med den vänstra. Härefter tog han återigen upp sin skatt ur väskan, nickade ringaktande åt Sven August och hällde i sig ett par klämtare.

— Ä... ä... ä...! Skål och tack, din djäkla torparbasse ...!

Sven August skummade av raseri. Men för att nu inte i någon mån stå efter för grannen, fick han ögonblickligen åt sig sin flaska och sög ett par tre gånger på halsändan med särskilda, mot Larsson riktade häntydningar. Dessa voro denna gång så pass tydliga, att småtorparen kände sig förnärmad, och uppe på Solskensbacken, där Sven August stannade stutarna, för att dessa skulle få dra andan åt sig, överföll Larsson grannen med hugg och slag. Larson började nämligen på att bli en smula dragen.

— Din rackare, fräste han. Här ska du få, din rackare, för att du är högfärdig som en påfågel, och för att du vill förmena Nils Johan den där sjanan, som skälls dotter åt dig. Men krusar gör han inte, för han gifter sig med henne mitt för näsan på dig.

— Gör han ...? Gör han ...?

Sven August var alldeles grönögd av ilska och visste inte, vad han skulle säga. Han hoppade jämfota kring åkdonet. Han retade upp sig till den grad, att han blev alldeles från sina sinnen, fick upp buteljen ur kolryssen och dängde Larsson i flinten med den.

Denne sjönk ihop som en spiralfjäder under en tyngd. Sven August, som nu tyckte, att han gjort ifrån sig ordentligt, klev upp i kolryssen, satte sig ned på bottnen, smackade på stutarna och for hem.

Strax efter kommo Nils Johan och Sofi vandrande och påträffade Larsson, som satt på landsvägsrenen och hade väskan frampå magen, tröstande sig efter bästa förmåga.

*

Det kunde inte hjälpas, Larsson måste för att bibehålla sin värdighet draga saken inför rätta, och Sven August kom med en genstämning.

En kulen dag i november stodo de båda syndabockarna inför domaren och sökte pådyvla varandra så mycket elakheter som möjligt, men fingo ovett bägge två, så det haglade om öronen på dem, därför att de kommo med struntsaker inför nämnd och domare, och till på köpet blevo de åthutade, för att de stodo med händerna i byxfickorna och tilltalade varandra ohöviskt.

— Ja, si, han har i alla tider varit en sån jäkel, den här Sven August, menade Larsson. Han har förföljt mig både natt och dag, se'n Nils Johan knep ifrån honom dottern hans.

— Det är inget annat än fästning, som biter på slika rackare som Lasse, fräste Sven August. Det skulle han ha haft för länge sedan, för han super sig full som ett svin hälg och söcken, om han kommer åt. Han är också lömsk och opålitlig, hälst när han får litet i sig, ska jag säga lagmannen.

Häradshövdingen vart rasande över gubbarnas hätska uppträdande, slog klubban i bordet och förklarade förhöret avslutat. Han vände sig så först till Larsson, med många allvarsord förmanande denne, och härefter till Sven August, som också fick åtskilligt påskrivet. Det var inte lönt, de försökte att komma med sådant här inför rätten ännu en gång, ty då skulle det bli annat av . . . Nu kunde de emellertid gå hem och förlika sig med varandra, och var det så, att de inte gitte göra detta, kunde de återkomma till nästa ting, så skulle de få se, vad det kostade att träta i oträngt mål.

Torparna i Stora och Lilla Bygget lomade av. De hötte argt åt varandra, när de kommo ut i förmaket.

*

Då nu Larsson en gång var inne i sta’n, ville han inte frångå sin gamla vana att köpa litet våtvaror med sig hem i väskan. Det kunde vara gott att ha litet att ta till under hemvägen, och det kunde också väl behövas en tankeställare hemma på söndagsmorgonen, resonnerade han.

Nåja, detta var ju inte så illa uträknat, efter hans sättatt se saken, men nu var det så, att han kom att knycka fram väskan på magen alltför ofta under vandringen mot hemmet, och när husbonden, patronen, på kvällen for hem från sina uträttningar i tingsstaden, fann han sin torpare, Larsson i lilla Bygget, liggande i landsvägsdiket uppe på Solskensbacken.

Han steg av trillan och ruskade på Larsson, ty det var kallt. Marken var frostig och hårt tillfrusen.

Larsson vaknade omsider ur dvalan, eftersom patronen piskade sömnen ur honom med sin käpp. Men säll och självsäker, som torparen var av allt, han tagit sig till bästa, vände han sig sävligt till husbonden och sporde kärvt:

— Va är det fråga om nu då?

— Det är stor skam, att du går och svinar ner dig på det här sättet, Larsson, sade patronen barskt. Inte nog med att du skämmer ut både dig och alla torpare vid gården genom ditt uppträdande inför rätten, utan så går du också och lägger dig i landsvägsdikena på hemvägen.

Larsson reste sig på knä och stack händerna i byxfickorna.

— Håll käften, din djävla skitgubbe, fräste han, tror du inte, en ann' är så god som en ann' . . .!

Patronen ruskade bekymrad på huvudet, lämnade Larsson åt sitt öde, satte sig upp och for hem.

Evangelisterna.

Ett år kom där ett par ljusletta unga män och började predika guds ord i stugorna. De kommo direkt från den nya kolportörskolan, sades det, och båda två hade gåvan att kunna tolka ordet, så det gick rätt genom kroppen på åhörarna. Särskildt den ene av dem — det var han, som hette Johansson — vart så gott som genast omtyckt, för att han alltid var mjuk och mild i sitt tal och lade till ett litet e på varje stavelse, när han talade. Johansson var också den, som lyckades avsätta största antalet exemplar av »Evangelisten, Herren Guds budbärare», ett litet blad, som med en häftesupplaga av nya testamentet premierade fåvitskon och därför hölls av alla torpare vid Lagerkulla. Tidningens största framgång kom sig dock därav, påstods det, att den var tryckt i gammal utnött fraktur, liksom biblarna, som utdelades på herregårdens bekostnad, när barnen konfirmerades. Det var nämligen svårt och krångligt för alla gamla stackare att begripa den nya »latinstilen».

En häftig väckelsevind strök fram över Lagerkulla. Men först när Johansson blev ensam, det vill säga, när den andre brodern, som börjat känna sig överflödig, drog till en annan marknad, började det egentliga fiskafänget. Det följde med både små och stora i noten, unga och gamla, och det kunde nästan sägas vara ett under, att fridtunatorparen Anders Johan, som hade vuxna söner och döttrar, så han själv slapp gå och göra dagsverken, ännu var ofrälst, där han gick och myllade vårsäden å Sjötäppans grusmängda lerknallar.

Då nu Anders Johan som bäst gick där och småsmackade på stutarna, som vredo och knyckte på nackarna, så det knastrade i oket, fick han se, att en svartmolnkula stack upp på andra sidan sjöviken, och han stannade ett ögonblick för att ta den i närmare betraktande. Det var ett rödbrunt moln med svavel i kanterna, och det var så gott som säkert, att det bådade åska.

Av vad anledning Anders Johan kom att fästa sig vid denna lilla molnklimp, då han annars sällan lade märke till sådant, kunde han själv inte begripa, men trodde, att det berodde på, att han hela dagen haft i huvudet Johanssons inledningsord från sista bönemötet i Hagbytorpet. Dessa hade nämligen hämtats från Andra Moseboken, dess nittonde kapitel och sextonde vers, där det talas om en tjock molnsky på Sinai, i vilken Gud fader steg ned med blixt och dunder i hälarna, så att folket höll på att stelna av förskräckelse.

Anders Johan fattade inte till fullo sammanhanget mellan broder Johanssons text, sin egen tankegång och molnet, som höjde sig brådskande. Han log, när han tänkte på, att kolportören inte mindre än tre gånger efter varandra kommit och frågat, hur det stod till med hans själ.

— Det hade han då inte med att göra, tyckte jag, mumlade Anders Johan. Men likaväl var han envis och hängde efter mig, så att jag slutligen var tvungen att raska honom ifrån mig. Det är skamligt att inte låta gammalt folk vara i fred.

Gubben Anders gick och tog skydd bakom stutarna och vände sig om ett tag utåt Björkmossen. När han var färdig och skulle smacka i gång dem igen, så kom det fruktansvärda . . .

Hur det tillgick, och hur fort det avlöpte, begriper inte Anders Johan än i dag. Men han påstår, att en glödvit järnstång en kort sekund hölls framför ögonen på honom, och han fick en stöt, så att han damp i backen likt en säck.

När han vaknade upp ur domningen, såg han stutarna ligga på knä, med utstående ögon, och då han hojtade på

dem, ville de ej resa sig. Jorden var uppriven runt omkring, men inte så mycket som ett hårstrå var skadat, vare sig på Anders Johan eller stutarna. Skäftträet hade splittrats, och den grova järnlänken, som fäste detsamma vid harven, hade klippts av, lätt som en ståltråd.

Anders Johan rev betänksamt sitt hoptovade hår, Molnstoden var borta, solen sken, sjön var spegelblank,och ett par änder lågo och lekte älskog ute på viken. Nej, detta var då det besynnerligaste, han varit med om, trots han många gånger upplevt svåra åskväder, som dragit fram över Fridtuna.

Men kanske det var herrans skickelse?

Torparen spände från dragarna och körde hem. Hela vägen upp till ladugården sjöng det i hans öron om herrans skickelse, och när han kom in till Kristin, käringen, höll han på att skrämma livet ur henne, ty han darrade som ett löv.

*

Samma dag, åskan slog ned på Sjötäppan vid Fridtuna och nästan höll på att ta livet av Anders Johan och stutarna, var symöte anordnat hos Niklas-Ersas i Hagen.

Niklas-Ersa var guds barn sedan åtskilliga år, eller från den söndagsmorgon hans enda dotter gick ned sig på sjön, när hon var på hemväg från ett dansgille. Han hade av denna anledning kommit att tänka litet djupare än de flesta andra över människorna och den syndfulla tillvaron, och trots det att Niklas-Ersa aldrig ävlades om att få någon framträdande plats i guds församling — ty han var av ett fromt och stillsamt sinnelag — vart han ganska ofta hedrad för sina djupa religiösa insikter samt för sin goda sångröst. Han var i sanning ett utkorat guds redskap, ett finger i herrans hand.

Nu var det, som sagt, symöte i Hagen, och Johansson var där och förklarade guds ord. På kvällen, när pojkarna kommit hem från herregården, och sedan Anders Johan vid slätgröten berättat, vad han upplevt på förmiddagen, gick också hela fridtunafamiljen dit.

— Nu gå vi över till Niklas-Ersa ett tag, hade Anders Johan sagt och kastat rocken över axlarna.

— Det kan sannerligen behövas ett guds ord efter en sådan här dag, hade då hustrun, som gärna gick och rantade med läsare, svarat.

De unga sade ingenting alls, men samtyckte och följde med.

*Anders Johan kände sig denna kväll litet orolig och konstig till sinnes. Annars brukade han skryta med, att intet gudsord kunde förleda honom, men nu satt han dock andäktigt lyssnande till Johanssons utläggningar och kände, hur det kokade och sjöd i honom. Han satt liksom och väntade, tyckte han, att hans nummer skulle ropas upp och utfalla med vinst. Det kröp ända ut i fingerspetsarna.

När kolportören slutat, satt fridtuna torparen alldeles förkrossad, i sitt hörn. Han visste knappt, var han var hemma, och när han späjade över församlingen för att se efter, hur det stod till med de andra, såg han hustrun sitta nedtyngd och förfärad, liksom hade hon haft en kvarnsten om halsen. Nu stod det klart för Anders Johan, att han var i stort behov av frälsning.

Plötsligt klack det till i honom, det slog lock för öronen, och, liksom lyft av en osynlig makt, reste han sig från sitt hörn och började tala:

— Molnstoden över sjötäppan, sade han, brann likt svavel med blågul låga, och en lång hand från himlen sträcktes ned rakt mot mig, arma syndaträl. . . Handen höll en glödande vit järnten, som bländade mina ögon . . . Jag slogs till jorden liksom Saulus, och ovanifrån hördes en stark röst, som talade och sade: Bättra ditt leverne, Anders Johan i Fridtuna!

När Anders Johan slutat, var det en lång stund tyst som i graven, men så började Johansson att bedja, och efter en dryg halvtimmes ivrig åkallan kröntes hans möda med framgång: fridtunafolket förklarades för frälst.

Det blev den kvällen ett rikligt fiskafänge för evangelisterna.

*

Efter denna dag anordnades symöten för varje vecka i torpstugorna, omväxlande mellan de stora och de små, men likväl för det mesta i de större, då i dessa fattigdomen inte var på långt när så tryckande som hos småknapringarna. Stortorparna brukade tjuvjaga, eller med körslor skaffa sig extra inkomst, så det för dem gick något så när ihop. Särskilt vart Fridtuna ett präktigt tillhåll, sedan Anders Johans blivit guds barn.

Gud, sådan enighet! Och tänk en sådan myckenhetpraktiska och varma yllesaker det tillverkades till förmån för dessa små syndfulla djävlar, som husera nere i det soliga Afrika eller Asien, och som missionärerna äro så måna om att kultivera med guds ord och andra njutningsmedel!

En dag — det var för resten på eftersommaren, när rågen stod färdig att skäras — var det symöte i Fridtuna, och Johansson var förstås med och förde ordet. Han var mer än vanligt upplagd att tala denna dag och utlade ett bibelställe med sådan iver, att han blev svettig och tvungen att gå ut och svalka sig ett tag.

Medan Johansson var ute, begagnades tillfället av Kristin, Anders Johans käring, som natt och dag drömde om att bli profetissa, och hon uppsände en bön till den högste. Hon tog i så lidelsefullt, att hon glömde bort tiden och höll på i det oändliga. Folk satt och våndades och ville gå ut, men vågade inte avbryta Kristin, utan sökte hålla god min, medan de långsamt sögo musten ur det bresiljebruna saffransbrödet.

Kristin talade, så att halsen höll på att torka igen på henne, det gnisslade och gnall i stämbanden, men likafullt höll hon i.

Slutligen förargades Anders Johan, vars religiositet efter den värsta åsksommaren sjunkit några grader, och han gick ut för att se efter, hur kalvarna hade det på annklöversåkrarna. Han gjorde samtidigt en lov in på logbottnen för att känna på björklövet, som där var uppställt till torkning.

— Det behöver ett par dagar till, kan jag märka, mumlade han och ämnade vända, men fick i detsamma höra något, som kom blodet att rusa fortare i ådrorna. Han hörde folk uppe på slinnet, och han kunde inte hjälpa det, men han igenkände Johannas, dotterns, och evangelisten Johanssons röster.

— Kära, kära Johansson, hörde han Johanna säga med bekymrat tonfall, inte går det an att leva så här, som vi göra, inte ...? Det står väl inte i överensstämmelse med ordet ...?

— När friden fått fäste i ens hjärta, väste Johansson, då ger ordet visshet, så att man oförfärat vågar vandra alla vägar ... se så, nu då ...

— Släpp mig Johansson!

Det lopp ett par spasmodiska ryckningar genomAnders Johan. Som halvgalen röck han åt sig en runga från gödselvagnen, som stod ute på ladugårdsbacken, rusade upp på höbingen, likt en katt, kastade ned Johanna genom gluggen bland lövkärvarna och började misshandla Johansson. Han slog honom, så att det skvatt i skallen. Stackaren skrek, så han kunde ta ner himlen, men det var ingen, som hörde honom, alldenstund Kristin ännu höll på att bedja inne i stugan. Omsider lyckades dock Johansson frigöra sig från den rasande torparen, som svor och skrek som en galning. Han sprang som för livet och vågade inte stanna, förrän han var långt inne i djupa skogen.

Anders Johan stack emellertid av inåt stugan med rungan i högsta hugg. Han rusade fram till bordet, där kolportören suttit, rakade ned både bibeln och Sionstonerna och körde ut varenda en från symötet.

— Ut med er, ert djävla pack ... ert djävla pack ... djävla byke ...!

Han var så rasande, att det var omöjligt för honom att säga något annat. Käringen tvang han på knä. Hon måste ögonblickligen avsvärja sina villfarelser. Och, när han hunnit lugna sig litet, slog han sig ned vid chiffoniersklaffen och skrev ihop en anmälan till fjärdingsmannen, om vad som hänt, ty slika rackare som Johansson var det bäst att hålla ögonen på, menade han. Johanna fick förbud att gå utom förstugudörren någon enda lördagskväll på ett helt år.

Men Johansson syntes aldrig mera till i trakten, fastän han varit tvungen att springa från både mössa, överrock och en stor nattsäck full med Sionstoner och andra evangeliska väckelseskrifter.

*

Efter dagens tunga.

August Jansson stod och stödde sig mot broräcket, medan han väntade på Nils, som i dagsverkarestugan var i färd med att breda en smörgås, som han ämnade sätta i sig på hemvägen.

Det var ett gott stycke att gå öfver Storskogen.

Det tog så där omkring en timma eller fem kvart, innan man varsnade ljusningarna nere mot sjöhålan på andra sidan, och det var alltid svårt och eländigt att ta sig fram under beckmörka höstkvällar. Det var gott om förrädiska vattenpussar och uppstickande avslitna trädrötter.

Nils var en trög natur och hade i alla tider varit långsam och genstörig; hans tänkande sträckte sig aldrig längre än till det alldagliga, då däremot August, som var av ett livligare temperament, ville hem om kvällarna och läsa litet i avisan, veckobladet, som komministern rekommenderat åt honom. Nils läste inte några tidningar. Han var av den åsikten, att det inte tjänade något till, och så var han svag i läsekonsten, skyllde på dåliga ögon, fast rätta anledningen var, att det inte funnits några skolor i hans barnaår; men han hade häller aldrig haft lust för tankeansträngning. Han tyckte, det var bättre att sitta i spiselvrån och slöa om kvällarna, eller att gå över till Karl Johan i Mossbacken och tröska litet kasino eller bondtolva med denne, drängen och hjälparepojken. Det gällde aldrig mer än två öre i stöten med sexton streck, så några större förluster kunde det inte bli.

Men, kors i alla dar, vad Nisse svor, när han traskade hem, ifall han hade förlorat!

August Jansson stod fortfarande och trampade bredvid broräcket; ännu hade inte Nils visat sig i dörrgluggen.August ville inte häller skälla på honom, för att Nils var betydligt äldre, och så voro de svågrar, så de hade litet gemensamma intressen, och väntade alltid på varandra. Det var dock ständigt August, som var den väntande.

Nu, medan han hade gott om tid, funderade han på, varför inte »gubben» huggit ned alarna, som växte utmed ån; det var väl endast glömska, tänkte han, eller också voro de väl för litet givande, så att det inte lönade sig att sälja dem.

Han slutade sitt mellanmål och gick mitt ut på vägen och ställde sig. Han började bli förargad, och ilsket knorrande, så att det skulle höras in i dagsvärkarestugan, skrek han:

— Nej, det här ger jag attan! Kommer inte du på eviga momangen, så gångar jag. Nog har du väl kunnat hinna få fast smöret nu alltid!

— Jag kommer, jag skyndar mig ju, hasplade Nils; och efter ytterligare dryga tio minuters dröjsmål kom han också stövlande, med de långa rockskörten flaxande efter sig som ett par utbredda vingar.

Jansson höll teten. Nils gick några famnar bakom, hostade och åt. Han sade sällan någonting; händelserna räckte inte till att tala om, eftersom samma vandring sommar som vinter, morgon och kväll, måste företagas av de båda torparna. År efter år var det likadant — och ständigt väntade August om kvällarna. På morgnarna gingo de oftast var för sig, och då kom Nils nästan utan undantag för sent. Det hjälpte inte med ovett, det var ingenting, som bet på honom — för Nisse var hård som sommartorr rödlera. Men denna dag hade inspektoren gått strängare till väga än vanligt. Torparen fick inte mer än tre kvart för dagen, och så blev han utskälld som en gammal drivare. Allt detta gick nu Nils och funderade på, medan han mumsade på smörgåsen.

— Hörde du, sporde han till slut, så han skällde på mig i morse, den djäkla nötmotaren? Det var rent för fanken, så han tog i.

Nils sprang snörflande fram ett par steg för att höra, vad svar han skulle få av August Jansson. Då denne teg, tog Nils vid igen:

— Han sa', att jag skulle få uppsägning på Thomas, om jag inte passade tiden bättre. Den kanaljen vet inte,han, hur mörkt och elakt det är i skogen om morgnarna, när en nyss är uppstigen.

August gick och koxade uppåt skogstopparna, liksom för att se efter, om stjärnorna, som glindrade och gnistrade på fästet, hade något att förtälja honom. Karlavagnens hjul glimmade som solstuckna glasbitar på ett torrt trädesfält, tyckte han, och skackeln stod rakt fram. August trevade med fötterna, han hade kommit av gångstigen, och yr i huvudet av forskningen bland himlakropparna, var han nära att falla omkull. Men han höll sig uppe, ty han var stark i benen — betydligt yngre också än Nils.

— Jaså, han vrok ur sig så pass, sade han. Nåja, låt'en du göra det, låt'en säga upp dig. Torp finns det gott om. Men han säger så mycket, som han se'n inte kan stå för.

— Åja, inte för att jag är rädd, förstås, fortfor Nils. Men det förargar mig likväl, att en ska vara tvungen att ta ovett, för att en satt sig på ett torp åt dom ...

Schou!! Jag tror jag tappar flåset ... Det var en djäkla backe att vara dryg ... Men det är ju också så rasande mörkt, så en kliver på alla olämpliga stenar, rötter och stubbar. Jag vånnar det vore dager hela dygnet.

August log litet för sig själv åt Nisses sentimentala klagolåt och skulle just ge svågern ett skämtsamt svar, då han råkade fastna med sin högra, trasiga stövelnos på en uppstickande trädrot och dråsade framstupa, så det skrällde i backen. Visserligen lyckades han få händerna för sig, men hade olyckan att skära sönder dessa på skrumisen i ett nöttramp, så att det vart två stora flängor, en på vardera handloven.

— Anagga och anfrätta, fräste han, jag slog visst bort båda nävarna. Aj, för katten!

Nils stannade och pustade. Han kände sig nästan litet skadeglad över avbrottet. Han fick dra åt sig andan Han hade dåligt bröst, och August ville alltid så fort framåt.

— Jag har slatt mig sönder så många gånger här på skogen, mol August, under de fem och tjugu år jag gått och gjort dagsverken, så jag tycker, det kunde vara nog i rappet. Så här om höstarna är det värst, när regnet blöter upp, och det droppar av träden, så en blir som en tupp ...

Så tinar det upp ena stunden och fryser den andra, såblir det slintigt och svårt och is i nötspåren, så en slår sig fördärvad. Fy för den lede!

Nils teg.

— I fem och tjugu år, och du i tretti — det är långa arbetsdagar Nisse. Då det är vår och sommar, och solen spelar mellan grenarna i storskogen, när en hör lärkorna högt i luften, och tjädern knäpper bakom Uvbärget på Granmon, då känner man, att det lever omkring en . . . Hoho... ja-ja.. . Men en annan stackare, som fötts till människa, får gå i klave och band . . .!

Suset i den resliga furuskogen lät så dovt och tyngande. Det skulle bli dimma och rägn endera dagen, förstodo de båda hemvandrande torparna. De grepos av en hemsk, ängslande beklämning, och de sutto kvar på olycksplatsen efter Augusts fall en god timme och funderade. August hade slitit av nederdelen av ena skjortärmen och bundit om handlovarna för att få blodet att stanna.

— Jag undrar, hur länge alla stora herregårdar ska hålla ihop? fortfor han och bet i snibbarna, medan han gjorde en ny knut.

— Ja, gud vet. Det går väl så länge som hälst, tänker jag, för jag tror inte på någon förbättring. Ända sedan jag började med torpet, har jag tänkt, att det en gång skulle bli mitt, mitt eget, när jag gjort rätt för det både tio och tjugu gånger. Men ännu har jag inte sett några tecken till det. Jag önskar inte mera, än att en finge bruka torpen som arv och ägo.

August reste sig upp och skrattade kraxande. Han kastade häftigt upp matsäckskorgen, så att bleckburken och mjölkbuteljen skrällde och skramlade. Så började han gå, sakta och försiktigt, såsom hans giktbrutna lämmar bäst tålde. Nils följde pustande efter.

— En tänker alltid så mycket galenskaper, muttrade han. En tänker, så det går runt i huvudet många gånger.

Han teg litet och funderade, men fortsatte strax:

— I våras, när jag gick och plöjde tegarna hemma på täppan, tänkte jag, att om det vore mitt, det jag arbetade i, så skulle jag göra en trädgård, en örtagård av det, för jorden är sand, och läget är gott och soligt.

Nils snöt sig, så det gav eko i skogen. August vände på huvudet för att se efter, om han var bedrövad. Men han kunde ingenting upptäcka för mörkret.

— Vänta mig litet, mumlade Nils, det rinner vattenur ögonen, så jag ser inte stort, vart jag går. Förbanna mig — det är alldeles svart.

— Det blir så ibland, menade August lugnt. Det är så mycket, som skymmer för en . . .

Torparna, de båda fattiga herregårdsträlarna, hade slutat sitt ordbyte och fortsatte, ledda av stjärnorna, sin stapplande vandring genom skogen — hem mot stugorna på andra sidan. De liknade ett par kameler, som blivit tröttkörda i öknen, men nu äntligen närmade sig en uppfriskande oas.

Framför Augusts torp, som låg långt upp mot skogsbrynet, stannade de ett ögonblick och flåsade ut, innan de skilldes.

— I morgon är det söndag, du. Då få vi vila och hugga litet ved åt oss, eftersom en inte kan göra något vid jorden.

— Nej, så fanken häller, suckade Nils. Det är min tur att hålla rent i kolagårn framme vid herrgårn.

— Jaså, är det så.

Nils försvann som en spökskepnad utför backsluttningen.

»Vid gud och hans heliga evangelium...»

Erland Werner hade, till följd av faderns frånfälle, fått övertaga fädernetorpet Rosendal vid mycket tidiga år. Det var ett välbeläget och något så när bördigt ställe, trots att det var ganska gott om jordfasta stenar i åkrarna. Så länge gammeldrängen som inte hade mer än kläder och snus i lön, orkade något, och modern ännu var verksam, gick det också ganska skapligt ihop, om det änskönt ibland var litet benigt när höstutskylderna skulle fullgöras med körslor och extra dagsverken. Vida värre blev det dock, när de båda gamla blevo obrukbara. Det vart då på en gång alldeles för svårt för Erland Werner.

Rosendal födde, om det var goda år, en åtta, nio kreatur, förutom flygfänad och andra smådjur, som äro nödvändiga för ett torparhushåll, och för skötseln av dessa vart nu torparen tvungen att skaffa en hushållerska, samt därtill en ny dräng för dagsverkena, så att han själv i fred kunde få hållas hemmavid och böka med tegar och obändiga åkerlyckor.

Han lyckades få fatt i en duktig och arbetsam kvinna, vid namn Tilda; visserligen ingenting för ögonen, och så dessutom en tre, fyra år äldre än han själv, men god som guld samt trogen och pålitlig. Tilda var änka efter en båtsman, som blivit ihjälslagen i Karlskrona, och hade fyra stycken barn. Det hade varit tvillingar sista gången.

Tilda flyttade in i Rosendal samma dag, som Erland skjutsade modern och drängen till fattigstugan, där det bereddes plats för dem, alldenstund de inte fingo något understöd vid herregården, på grund av att de ursprungligen voro från en annan socken.

Med Tilda kom det trevnad till stugan, ty hon var rapp i vändningarna och höll rent och snyggt omkring sig.Sent

gick hon i säng, så sent ibland, att Erland inte kunde begripa, vad hon stökade med så länge, och tidigt steg hon upp och gjorde i ordning matsäck åt drängen, som alltid fick lov att vara framme i god tid till femslaget. Själv var likväl Erland litet bekväm av sig och låg gärna och drog sig, tills Tilda kom in och gav honom kaffe på sängen.

Hon hade sitt nattläger i köket; drängen fick ligga inne i stugan hos Erland, ty denne ansåg, att det var bäst att ställa så, att det inte kunde komma ut något prat bland grannarna eller bland annat elakt folk i bygden.

När Tilda fått drängen i väg, brukade hon gå' och sköta om kreaturen, mjölka, göra rent och fodra, och för att Erland skulle få tillfredsställa sin lust, att ligga halvvaken i sängen och fundera brukade hon också kasta för dragarna litet, så att de skulle reda sig, tills han kom upp. Hon pysslade om huset, så Erland ibland kände det varmt i bröstet, hälst när hon kom in till honom med kaffet om morgnarna.

— Du är så snäll, att jag tror, du är bättre än morsgumman, myste han belåtet. Jag mår som en prins, tycker jag, du . . . du . . . Tilda . . .

— Du kunde gärna ha låtit gummkräket stanna hos dig och inte, såsom du gjorde, skjutsat i väg henne till fattigstugan samtidigt med drängen . . . Du kan väl tänka dig, att hon var fästad vid gården, efter så många år; och inte kunde väl hon hjälpa, att hon nu var en stackare, så som hon arbetat . . . Det hade nog räckt till åt henne också, åt dig med, och mig . . .

Tilda skrattade en smula förläget, för att hon hållit ett så långt tal för Erland. Denne hade hört på mycket allvarligt.

— Nej, tack ska du ha, sade han mörkt. Det går inte att försörja en kristen själ mera på Rosendal, än vi nu göra, det har jag bäst reda på själv. Det går inte ens att försörja en höna utöver de tio, som nu finnas vid torpet.

Tilda svarade ingenting. Tyst tog hon brickan och gick ut. Men Erland låg länge och stirrade i taket och grubblade. Han funderade både hit och dit. Han såg för sig, hur huset frodades, så feta och kraftfulla kreaturen stodo i sina bås, och så väl allt hölls i ordning, sedan Tilda trädde till, och han tänkte, att om inte de fyra minderåriga barnen funnits, skulle han gärna ha bett henne stanna för alltid, ty det är bättre att ta det säkra för det osäkra.Han tänkte på dessa fyra barn så intensivt och så länge, att det blev svart för ögonen, och han såg, att det inte fanns någon möjlighet för honom att försörja flera — ännu var Tilda i sina bästa år, stark och kraftig.

Men han kunde inte släppa tanken på de fyra barnen.

— Vore bara den älsta pojken så stor, att han kunde börja valla fåren vid herregården i sommar, mumlade han, så bleve det åtminstone någon råd med hjälpdagsverkena, men nu är ju den kutten inte mera än sex år, så man måste väl dröja med att skicka honom dit ännu ett par år. Det är ingen nytta med honom. Inte på minsta vis . . .

Erland Werner såg i tankarna ännu längre in i framtiden, men allt tecknade sig mot en dyster bakgrund, och han tyckte, att det under slika förhållanden inte vore skäl i att gå och gifta sig. Han var för övrigt liksom litet harhjärtad för fruntimmer, alltsedan han vid tidiga år höll på att bli fast för Stat-Lasses dotter, fastän han svor sig fri ty det passade inte så noga med tiden, som flickan velat påstå . . . Det sades för resten, att hon inte hade varit så noga, den sjanan . . .

— Nej, det duger inte, mumlade Erland; inte kan jag försörja mer än fyra ungar på de här bitarna. Men är det då nödvändigt att skaffa sig flera? Nej; och därför är det nog bäst att låta vara med att gifta sig. Det är ju inte mera än nätt och jämnt, att det nu går ihop.

Han steg upp betänksamt och klädde sig med omsorg. Han gick ut till köksknuten ett tag och tittade på molnen, som pilsnabbt jagade fram över månskivan. Men så vände han tillbaka in till Tilda, slog sig ned vid köksbordet och började sätta i sig potatis och sura lingon. Han tänkte medan han åt, att den, som har potatis och lingon, har hela livets nödtorvt, om man bara inte fått några ovanor. Kanske skulle det räcka åt fem, sex ungar också, om man noga utskiftade smulorna? Han sluppe ju betala lön för hushållerska!

Tilda stod vid spiseln och slog med eldtången på bränderna. Plötsligt vände hon sig om, och tonfallet var sorgset

och dovt.

— Du kan inte tro, så förskräckligt jolpärena skämmes nere i källarn . . .

Erland Werner vart röd som blod i ansiktet.

— Det är alldeles, som det vore förgjort för en fattigstackare, mumlade lian. Aldrig någon frid . . . aldrig någon trevnad . . . ideliga brödbekymmer . . .

*

När Tilda började bli ovig och otjänlig för arbete, kom tungsinnet och mörkret. Det värsta, att hon vart tvungen att flytta bort från Rosendal, inträffade också i bärgningstiden, när hon som bäst behövts. Erland kunde naturligtvis inte reda sig med ett arbetsodugligt skrälle.

Tilda gjorde åtskilliga föreställningar inför torparen, men denne var obändig och hård som den kalla granithällen.

— Det är din barnunge, sade hon, och nog borde du väl ändå tänka på att dra försorg om egen avkomma, Erland Werner. Du, som annars är en så hederlig karl.

Erland stod ganska länge och funderade, innan han drog på sig skinntröjan och gick ut. I dörren vände han sig om:

— Nej, det här bär sig inte — nej, inte på vis och villkor, och än vet ingen, hur det kan bli. Kanske lika illa nu som i fjol, så jolpärena ruttnar opp för en . . . Vart skulle det ta vägen — om det ginge likadant i år — med mig och drängen, med dig och fem ungar, ifall vi gifte oss . . .?

Tilda började gråta.

— Jaså, det har nu gått så långt, att du inte kan låta bli att håna mig för barnen, som jag har med Per August; det var en bättre karl än du, och han var inte ängslig för att det kom fyra. Du kunde för rästen ha låtit bli att vara så kärvänlig, när jag kom in till dig med kaffet om morgnarna. Då lovade du vitt och brett.

— Äsch . . .!

Erland Werner sköt till köksdörren, så det rungade i stugan. Tilda fortfor med diskningen, lipade och tänkte på, att om inte potatisen ruttnade till års, kanske hon skulle få stanna. Hon gick ut och drog upp ett stånd i trädgårdslandet. Det fanns fyra ruttna och tre friska, så förhoppningarna voro inte synnerligen stora.

*

Tilda fick flytta in i fattigstugan, men hon var tvungen att ta ut stämning på Erland Werner, ty ordföranden isockenstyrelsen tyckte, att denne hade skyldighet att betala till barnet. Erland vart både uppskrämd och skamsen genom detta förfarande, men när han såg, att det inte fanns någon möjlighet för honom att komma undan, morskade han upp sig och tyckte, att det borde vara straff på att gå och stämma utan orsak.

Inför rätten satte domaren efter honom och sporde, om han haft något att göra med Tilda, och om han inte ville åta sig faderskapet.

— Nej, tack så mycket. . .

— Åja, var inte så stursk, menade domhavanden allvarligt. Saken skall undersökas, och kanske full bevisning finnes. Ni, min gubbe, som i grund och botten ser så ärlig och from ut, är nog en ärkekanalje, en ljus fågel. . .

— Jag är inte barnfadern . . .

— Håll mun!

Erland Werner fick berätta ett stycke av sin levnadshistoria inför häradsrätten, och när domhavanden lett honom fram dit, där han tog Tilda till sig, krånglade han med honom och slängde och snärjde, men Erland, som hade vana sedan förra gången, bara bestred och nekade, och slutligen förklarade han sig villig att svära.

Han vart hänvisad till sin själasörjare; och påföljande rättegångsdag kom han med erforderligt betyg och gick eden.

»Vid Gud och hans heliga evangelium . . .»; han gick igenom formuläret utan att blinka. Så störtade han ned från tribunen, och målet avdömdes.

Ute i förmaket satt Tilda; gud vet, vad hon hade där att göra, men när Erland kom, fattade hon denne i armen. Han ryckte till och vart röd i ansiktet som en kokt kräfta.

— Nu har du svurit bort dig, Erland Werner, sade hon enkelt och allvarligt.

Erland stod som förstenad. Han blev blåröd i ansiktet; men med övermänsklig ansträngning bemannade han sig och bröt ut:

— Bevisa det, ditt otäcka stycke, bevisa det. . . bevisa det . . .

Var ta bevisning för det, som händer mellan fyra ögon?

Utom lagen.

Det var kav lugnt.

Södra synkretsen, som försvann i insjöns mörka vatten, var blekt blåaktig, i väster höjde sig ett par ulliga molnstoder; i öster kröp en svag rodnad allt högre upp över skogskanten. Det var solen, som var i annalkande. Visslande vårsiskor hoppade lustigt mellan grenarna, talgoxarna gnisslade och pepo, bofinken sjöng. Frosten fräste i ängsstubben, där Per Ers kutade fram. Dyn var halvfrusen och skrabbade argt under stövelsulorna.

Men solen närmade sig horisonten mera och mera. En dallring som av en avlägsen klockton vibrerade uppåt firmamentet. Sakta och majestätiskt höjde sig ljusets källa långt ut i öster . . .

Per Ers stannade och lyssnade.

Det var väl för hundrade gången, han hade stannat, utan att höra något, och han insåg, att han legat och dragit sig för länge. Men om lyckan var med honom, skulle han nog, trots allt, få fatt i något liv. Han kände sig så sällsamt stämd; det var, som om många och svåra olyckor vore i annalkande. Han log överlägset inför denna tanke och höjde ringaktande på de snedstrukna axlarna.

Det var något alldeles säreget med Per Ers. Det fanns inte många, som kunde röra sig så ljudlöst som han, och så säkert. Han slingrade sig fram genom ljungen. Inte en spån eller en torr kvist knastrade under fotterna. Han stannade då och då, men minspelet gav till känna, att det ingenting fanns att lyssna efter. Annars var vädret så herrans lämpligt!

Hans gamla ställe, bredvid en kullfallen gran, fanns kvar, fast grenarna började torka ned, så att skyddet var dåligt. Men det gick nog likaväl bra, om det fanns något att få, och han höll sig stilla. Nere från dälden förmärktes några svaga knäppningar, liksom efter en människa, som varsamt hafsade fram över rishagen . . . Ånej, det var nog bara inbillning! Man kunde säkert vara lika trygg som förr i tiden. Den där nye tjänaren var nog inte värre än den förre, och i denna förvissning mumlade gubben för sig själv:

— Men kära hjärtanes, ingen skulle väl förundra sig över, om han sökte hålla sig framme. Det är hans göra att hålla ordning i de här markerna. Gu' hjälpe honom dock, om han försöker med mig! Då osar det krut för den rackarn!

Per Ers lyssnade igen:

— Åja, började han ånyo, när jag nu i så många herrans år fått sitta i fred under granen här, så vill jag förstås också i fortsättningen ha ro. Det är inte lönt, att någon, vem det vara må, kommer och säger ifrån. Har inte jag själv kanske hållit efter strykare, som gått och lurat här ikring? Har jag inte varit likare än alla de stadda, som gubben haft? Har jag inte både svurit och vittnat åt honom. Men själv ser jag då inget ont i att gå ut om

morgnarna och lyssna. Det ligger i blodet. Jag kan inte försaka vårmorgnarna, så länge jag förmår hasa kroppen med mig.

Per Ers vek sakta undan en lös gren, som han brutit av och ställt upp som skydd för sig, och spejade forskande ut över bärgåsarna. Nej, det fanns ingenting att se; och litet missmodig sjönk han dåsigt tillbaka i sin förra ställning. Det knakade i stammen, och han undrade, om granen, som uppehölls av sina halvmurknade grenar, hade för avsikt att falla ned över honom. Men han flyttade sig inte en tum. Det vore alldeles för stor möda, när han väl en gång kommit till ro. Då var det mycket bättre att låta världen ha sin gång.

— Den våren, när jag fick sälja för femti riksdaler, mumlade Per Ers, då var det andra dagar än nu. Då missunnade man inte den fattige att leva. Men nu vill man ta ifrån honom allting. Nu unnas han ingen framfärd i världen. För nöjen är man lika rädd som för pest och hungersnöd. Men vänta mig, jag är seg som gammalt sulläder.

Per Ers höll upp igen och lyssnade. Han tyckte sig märka ett tungt, genomträngande väsande i luften . . . Kom han nu måhända? Gubben genomlopps av en stillafrossa, senorna i kroppen spändes likt strängar, och ögonen fingo en sällsam glans.

Nu slog tjädern till på bärgknallen . . . Per Ers sträckte på sig, lade upp bössmynningen på stövelnosen och siktade — just som spelet tog sin början . . . Djuret hann ej längre än till sisningen, när skottet dånade genom skogen. Det tog . . . Tuppen låg död framme på bärget.

— Det var katten . . .!

Per Ers tänkte just säga, att det var nätt han hunnit sikta ordentligt, förrän skottet lupit i väg, men i samma ögonblick fattade en hård hand ett fast grepp om hans magra nacke. Det var en faslig människa att vara stark! Per Ers var inte säker på, antingen det var ett handgrepp eller ett skruvstäd, som vred åt om halsknotorna på honom.

— Din kanalje, din tjuvstryker, jag kom på dig till sist! Din ärkerackare där!

Per Ers låg alldeles orörlig och mottog de svidande knytnävslagen. Skogvaktaren var en överdängare att kunna slå. Men när han så knäckte kolven av Per Ers' gamla knallåsbössa — gubbens tjänare och trogne följeslagare i skogen — reste sig denne på armbågen och mumlade:

— Hade det nu varit fem och tjugu år tillbaka, så vid liv och död, att du vore mera värd än tjäderfar där framme . . .

— Vafalls . . .?

— Va' jag säger? Jo, du är inte värd så värst mycket, säger jag. Du är inte gammal.

— Håll käft, din tjuvstryker!

Skogvaktaren rasade som en besatt. Gamla Per Ers fick ytterligare många hårda rapp, men han teg och tänkte, att inte kunde han hjälpa, att han drevs ut om morgnarna. Det låg honom i blodet. Han visste alltför väl, att han aldrig, om man slog honom aldrig så, skulle bli bättre, om han än levde i hundra år.

*

— Det är så nu för tiden, sedan naturen förstörts eller missbrukats, sade Per Ers inför rätten, att de, som födas och uppväxa, måste underordna sig lagen, när de känna lust till vandring i skog och mark. Men på oss gamla, som minnas andra dagar, biter varken lag eller förordning. Vi stå utom lagen.

Lindormen.

Distriktets länsman var ute och synade vägen efter böndernas höstgrusning. Niklas i Lillängstorpet skjutsade honom, på patronens befallning. Hjulen skuro jämns med naven i grussörjan. Torpar-Niklas' rankiga söndagsgigg skraltade av och an på den smala, illa underhållna häradsvägen. Niklas satt och halvsov av slöhet

och ledsnad, länsmannen svor och förbannade. Han blev totalt fördärvad; han började bli mör som en biffstek.

Men det skulle nog väghållningsskyldige få sota för.

— Hör du, Niklas, fräste han till fram på eftermiddagen, när han begynte känna sig sönderbruten och knäckt; kunde du inte ha tagit en trilla i stället och inte ett sådant här sjuhelsikes elände? Man blir ju alldeles sönderbråkad i kroppen, vet jag.

Niklas for upp litet yrvaken och gnuggade sig i ögonen.

— Kära hjärtanes, goa kumsarjen, jag har ju, gu' hjälpe mig, inget annat söndagsåkdon än den härna giggen. Patron ville inte släppa till någon av sina vagnar i det här väglaget, — jag frågte honom nog. Han befallde mig i går kväll att köra för kumsarjen. Det är så brått med plöjningen, som di alltid ligger efter med, och så är han rädd om sina finvagnar, förstås.

Länsmannen, som inte mer än denna gång för varje år behövde styra sin kosa åt detta håll — ty det levde ett fridsamt och undfallande folk vid Lagerkulla — hade väntat sig ett bättre mottagande, på grund av att han räknade patronen bland sina vänner. Men i stället visades honom så ringa ära, att han fick åka genom distriktet i en gammal rankig torparegigg.

Han grubblade över anledningen till denna vanvördnad; han funderade, så huvudet kunde sprängas, för att finnanågon giltig orsak, och slutligen mindes han, att på vårsidan i fjol hade han varit tvungen att åtala patronen för körslor med selbrutna hästar. Kunde detta vara skälet för avogheten? Begrep då inte den sjutusan, att han var rädd om sitt eget skinn, att han varit tvungen att åtala?

Kronobefallningsmannen mumlade något i skägget om tjurskalliga bondpatroner och drog pälskragen upp över öronen.

Torparen började bli kryvaken. Han kunde inte sitta stilla, utan vred och vände på sig, som hade han fått myror på bara kroppen. Han satt som på nålar och späjade åt alla håll, och ju närmare skjutsen kom intill skogsbrynet, desto oroligare blev han. Plötsligt for han upp, liksom hade någon med en syl stuckit honom i ryggen. Länsmannen vaknade ur sina funderingar.

— Vad är det fråga om? sporde han. Vad är det fatt med dig?

Niklas skakade av ängslan. Det låg något av ett jagat djurs skrämsel i hans blick. Han kunde omöjligt svara med detsamma, utan satt och stammade, utan att få fatt i några ord: Omsider lugnade han sig något litet och stötte fram:

— Herre gud, kumsarjen, det är här, jag var så illa ute. Jag har inte farit denna vägen på många herrans år — för, se, en fattig torparkarl gör sällan långa färder — men jag minns ännu sista gången, som hade det varit i går . . . Kumsarjen ser eken där borta i skogsbrynet? Eken, som har torrt löv på de nedersta grenarna, fastän alla de andra äro kala, som de ska vara vid denna årstid .. . Vet han, kumsarjen, vad det betyder, när lövet biter sig fast på det där viset? Vet han inte . . .? Jo, jag ska säga det. . . Det ligger en lindorm under rotvalvet...

— Vad för något?

— En lindorm . . . Lövet sitter fastbitet. Det ska sitta liksom fastlåst till våren, när det nya kommer. Det är ingenting annat än det nya, som kan undantränga det gamla.

Länsmannen satt och gapade av förvåning. Han hade visserligen förr hört åtskilligt berättas om allmogefolkets vidskepelse, men han kunde aldrig tänka sig, att dylika orimliga historier kunde tagas för sanning. Han var för övrigt inte säker på, antingen Niklas drev med honom eller försökte slå i honom »en dalkarl».— Det är rama sanningen, bedyrade Niklas.

Länsmannen började förstå, att torparknatten trodde på, vad han sagt, och för att nu fördriva tiden och göra resan så angenäm som möjligt, beslöt han sig för att behandla honom litet hänsynsfullt.

— Niklas har då, som sagt, sett den där ohäringen? sade han saktmodigt och gjorde målet så brett som möjligt för att inge mera förtroende.

— Hm ... ja . . . Joho, det har jag.

— Nå, då kan väl Nildas, som är hållen såsom sanningsenlig karl, berätta litet om det äventyret.

— Hä, ja, nog kan jag det, fastän det är en god slunk av år, sedan det hände.

Niklas klarade strupen, lika allvarsamt, som hade det gällt att ta upp en psalm i kyrkan, drog åt sig tömlänkarna, så att inte märren skulle få dem under svansen, ty då ville den rackarn både blöta och slå, och så började han:

— Det var så här på höstsidan, kanske något tidigare, än det är nu; så där vid mickelmässan möjligen . . . Lövet hade frusit bort, ty kylan kom ganska tidigt och gjorde illa det året, men på eken, vi sågo nyss, satt det lika envist fast, som det gör i denna dag. Det är ett tecken från gud fader, att en ska ta sig till vara för att vidröra slika trän . . .

Det hade, som sagt, varit en kylig och bitande septemberhöst, men nu i oktober var det ljumt i luften, och solstrålarna riktigt smekte en. Det var samma ljuva sol ända framåt jultiden.

Jag var ute och åkte, jag var nånstans här i trakten, fast jag nu inte minns, var det var, för det är snart en tjugu år sedan. Det var likadant här på den tiden, som det är nu, och den gula eken stod lika gul och prasslade och fräste . . . Det började skymma på, tror jag. Jag kommer ihåg, att jag satt och gnolte på en gammal trall, när jag for förbi. Har man inte sökt slita sådant löv från grenarna? frågar kumsarjen. Jo, men det sitter, som det vore limmat, det är säkert.

Nå, det var i skymningen. . . Hyss, var det inget bakefter oss? — nej, för all del, jag bara tänker på, hur det var då ... jo, då var det någonting, det tassade liksom en käring i listskor, och när jag vände mig om, fick jag se en otäck tingest komma rullande bakefter . . .

— Rullande?

— Jaha, just så ja. Har en inte sett lindormen,hjulormen, så vet en heller inte, hur den ter sig i verkligheten. Det finns folk, som kallar honom hjulormen, så det är inte bara jag, för när han blir förbannad, biter han sig i stjärten och snurrar i väg som en nystvinda, och det går fort som fy fanken . . . inte ens tåget kan hinna i fatt honom. Det går som vinden, så fort bär det i väg. Gud nåde den stackare, som råkar ut för honom, när han är i farten.

Niklas tystnade, och länsmannen satt och funderade litet.

— Nå, hur gick det för dig, när du hade hjulormen efter dig? sporde han.

— Mja, inte var jag rädd, förstås, fastän det höll på att gå åt helsike, för han kom trillande på landsvägen efter mig. Men så fick han ett annat ärende och hoppade över gärdesgården. Han varsnade mig inte . . .

Länsmannen sporde vidare:

— Nå, varför skall odjuret just ligga under slika ekträn?

— Mja, di ska väl nånstans ligga.

Det var tyst en liten stund, och båda sutto och funderade. Men så for återigen nyfikenheten i kronobefallningsmannen.

— Niklas har väl sett åtskilliga andra sådana figurer annanstans också?

Torparen kuttrade ett kort och torrt skratt.

— Hä, hä! Jag har mycket främmande hemma i lagårn, ska jag säga. Jag går inte många steg, utan att ha känning av slika. Det går ingen dag, utan att jag både hör och ser. Strax kommer vi fram till Slantbacken, där en myling har bott sedan — ja, jag vet inte, hur länge — och hemma finns det gott om rå . . .

Niklas tystnade och började lirka åt sig tömlänkarna, som märren åter fått fatt i; länsmannen satt tyst, liksom

begrundande. Plötsligt flög ett brett leende över hans jovialiska drag ... Så tog han på sig en allvarsam min, högg på en gång torparen i krävan och röt, så det gav eko vida ikring:

— Du sitter ju och ljuger med beråtta mod för mig, din djäkla torparbasse! Jag för dig direkt till häktet, om du inte tar tillbaka!

Niklas vart vit som en liksvepning i ansiktet. Han vart stel som vax i ögonen, och utan att blinka satt han ochtittade rakt framför sig. Han tycktes resignera. Hans uppsyn sade, att det gick an att göra vad som hälst med honom, det var likväl sin övertygelse, han hade uttalat.

— Medge att du ljugit, din attan bövel!

Niklas begynte bli blå under ögonen, och det röck spasmodiskt i ansiktsmusklerna, medan han mumlade mellan tänderna:

— Gu' hjälpe mig, kumsarjen, jag kan inte ta tebaks, för då blir jag lögnare . . .

Länsmannen satte sig ned igen och släppte offret, som låtit tömlänkarna sjunka, så att de slogo märren på karlederna. Rätt som det var, trampade hon på den ena, vred åt sidan och välte åkdonet i diket.

Niklas kom först på benen och kravlade sig med detsamma upp på giggen. Länsmannen lyckades också omsider komma till rätta, men stannade på landsvägsrenen, gastade och svor.

Det började mörkna, och kronans fogde vart ännu mera ursinnig, när han tänkte på, att han inte än på en god stund skulle vara hemma vid brasan och flaskan. Plötsligt fick han höra en hvinande pisksläng, giggen rullade i väg med snälltågsfart, och Niklas satt framåtlutad och surrade med piskan över ryggen på det arma märrkräket.

Kronobefallningsmannen stod en lång stund alldeles stel och gapade. Han räknade ut, att han hade en halv mil till närmaste torp och en mil hem. Han började vandra sakteliga, ditåt han skulle: det fanns ingen annan råd. Det var besvärligt i pälsen. Han svettades och for alldeles förfärligt illa. Det var tacken, för att man var gemen och gav sig i prat med sådant folk!

Sigurd Stark.

Sigurd Starck innehade ett av de minsta och magraste torpen vid Lagerkulla. Nybygget hette det och var beläget strax invid en mörk skogsjö, där änder, årtor och knipor förde ett lustigt och obundet liv i ensamheten. Det var ingen, som ofredade dem här, varken vår eller sommar; det var strängt förbjudet för torparna att vandra kring med skjutvapen i skog och mark. Det var endast patronen, befallningsmännen och skogvaktaren, som ägde rättighet att jaga, och hit till Skogssjön var det för långt för de bekväma herremännen.

Men denna skogssjö hade åtskilliga andra fördelar med sig. Det fanns bland annat inte så litet med fisk i den, och det hade alla, som innehaft Nybygget — inte minst Sigurd — haft gott utaf. Denne var alldeles omöjlig. Han tog sin föda ur sjön både vinter och sommar, och när alla de andra torparna hade det ganska knalt, fanns det gott om födoämnen i Nybygget.

Det berättades, att på hösten, när kylan bet till, så att isen drog hölje över vattnen, gick Sigurd, med fara för livet, ut på Skogssjön och slog med yxhammaren efter gäddor, som roade sig med att gå uppe på grunt vatten. Gäddorna domnade av, vände upp buken ett ögonblick, vips högg han hål . . . upp med dem i dagern ... ja, nu finge de gärna sprattla, om de ville . . .

Om vårarna, sedan isen gått upp, gick fisket bäst. Under den tid gäddorna lekte, sov Sigurd knappast en hel natt. Han hade alla sina grimgarn och slätnät utlagda i sjölaggen, där fisken stötte till kring starrtuvorna; och på gräsängarna, där högvattnet gått upp, gick han och smög som en gammal räv och hade ett ljuster under armen. På sommaren, själva rötsommaren, när Sigurdvar tvungen att laborera med vasar för att narra fisken i ryssjorna, var han inte så pigg på sitt yrke, men han kunde dock aldrig, utom mitt i vintern, släppa det riktigt, ty fiskfödan hade ingått bland de dagliga behoven i Nybygget.

Det fanns elakt folk, som berättade, att Sigurd brukade skjuta efter gäddlekarna, men detta var inte överensstämmande med sanningen, ty torparen i Nybygget var ganska rädd för att handskas med skjutvapen, enär han var av ett nervöst kynne, vadan han också hälst hölls för sig själv i tystnaden och ensamheten. De andra torparna, som voro lika fattiga som Sigurd, sade just ingenting i början, ty de tänkte, att Sigurd inte gärna kunde vara värre än andra, som bott i Nybygget, men när det efter några år började te sig annorlunda vid detta torp än vid de övriga, väcktes avunden till liv i själarna. Det visade sig nämligen att nybyggefolket fick litet nytt på sig själva, nya sängkläder och nya gardiner för fönstren. Men vad som värst förargade dem, var att Sigurd gick i krage och manschetter om söndagarna.

Då for, som sagt, den lede i folket, och det vart till ett levande behov hos litet var att få berätta för patronen, hur det gestaltade sig hos Sigurd, och hur illa han skinnade Skogssjön på fisk. Visserligen var inte patronen så särdeles nogräknad av sig, om man lät bli att gå honom för nära på de ägor, som hörde direkt under herregården, men denna gång vågade han ej annat än lägga sig i Sigurds fiskafängen, ty han var rädd för, att allmänna missnöjet och avundsjukan skulle göra, att även de andra ville försöka skaffa sig välstånd på liknande sätt. Han tog därför en morgon i håll med torparen, när denne kom till det sedvanliga dagsverket.

— Nå, hör du, min käre Sigurd, började han, hur sköter du dig nu för tiden? Det berättas åtskilligt om, att du far fram annorledes, än du bör göra som en rättskaffens och god tjänare. Du går ju och tjuvfiskar, har jag fått höra.

Sigurd drog av sig mössan, ty patronen hade givit befallning en gång för alla, att huvudbonaderna skulle vara av, när någon av folket talade till honom.

— Nä, det vet jag inte, svarade han långsamt, i det en mörk sky drog över ansiktet. — Det vet jag inte.

— Jaså, är du verkligen så förhärdad, att du nekar? Men jag har bevis från många håll, jag kan ta fram både den och den, om det kniper . . .— Men Svensson, som hade Nybygget före mig, och som var där i så många år, fiskade också . . . Han sköt i sjön med både byssa och dinamit.

— Det kan ju hända, men därför förbättras inte dina synder, vidtog patronen, ty du lär inte allenast fiska med olagliga maskor, utan till på köpet ljustrar du och far fram som en rövare i sjön. Vet du inte, att det är straffbart, din rackare?

— Men det gör så litet buller att fiska på det sättet, menade Sigurd. En kan gå tyst som en katt och få de grannaste gäddor på gaffeln utan att skrämma de andra. Jag har aldrig tyckt om, att skjuta i sjön.

Godsägaren stod förbluffad, undrande, om Sigurd gycklade, eller om han var så dum, att han ville skryta med sina bravader.

— Jag vill bara göra dig uppmärksam på, sade han efter en stund, att det hädanefter är slut med fisket för dig. Det är stor skam, att mitt folk går och gör lagbrott mitt på ljusa dagen. Förstår du det?

— Ja, bevars, svarade Sigurd ettrigt och slängde på sig huvudonaden — han började nämligen på att bli förargad — men jag förstår inte det bittersta, vad jag hädanefter ska få att bättra upp den magra vardagskosten med. Jag ska tala om för patron, att gäddfiskandet om vårarna varit liksom en sötebrödshögtid för mig, käringen och ungarna. Patron vet inte, hur liten omväxling det annars är i en fattigs föda. Även den fattigaste, den, som betyder minst av alla, har sina behov, om än små, och vem hyser inte längtan inom sig så här i vårskarven. En längtar efter någonting, och när man då inte vet något bättre i livet än födan, blir det ditåt trånaden riktar sig.

Godsägaren kände sig nästan litet skamsen, när han lämnade Sigurd, och han tänkte för sig själv, att inte gjorde det honom något, om torparen satte sig upp mot lag och förordning, hälst som sjöhålan gränsade till Nybyggets marker. Men så kom han ihåg de andras gnagande avundsjuka, och därför ansåg han nödigt att fråntaga Sigurd fiskerätten.

— Jag förbjuder dig på det bestämdaste för de andras skull, sade han, i det han gick, och det är jag, som är husbonden, vet du väl.

Sigurd lomade av till sitt arbete, tänkande för sig själv, att om de fattiga och arma, som få arbeta tida och sent,inte vore så småaktiga, att de kände lust att äta upp varandra, skulle det mången gång vara betydligt bättre ställt för dem.

*

Det var på våren följande år, efter det Sigurd förbjudits fortsätta med fisket. Det påstods med skadeglädje, bland grannarna, att nybyggetorparen bättrat sig, ty numera sågs han aldrig hålla till i ökstocken och singla på sjön om kvällarna eller söndagarna. Det var därför inte häller så underligt, att några stycken svanor detta år vågade sig kvar i sjön en tid; annars hade de bara brukat slå till några timmar på uppflyttningen, och så åter fortsatt färden. Men denna gång stannade de i ett par veckor.

Godsägaren beslöt att fara och titta på svanorna en tidig morgon, efter det att en påpasslig torpare varit framme med nyheten. Han tog med sig inspektoren och bokhållaren och sina bästa jaktgevär. Han var övertygad om, att de skulle ha alla de elva svanorna med sig hem.

Skogssjön var djup och sank i stränderna, men hade delvis hunnit valla sig efter sista sänkningen, vadan det gick något så när skapligt att ta sig fram. Det var ännu inte fullständig dager, när herregårdsherrarna anlände, så det var ganska svårt för patronen att få de andra båda utposterade på lämpliga ställen, där fåglarna skulle komma att draga fram vid uppfloget. Slutligen lyckades han dock få dem placerade, där han ville, och begav sig själv i väg att rekognosera.

Det var så lugnt och tyst runt omkring. Tjädern hördes slå »klonk» uppe i mon, solen var på uppgående, och borta från en björkkulle på andra sidan Skogssjön började orrtupparna på att tjoa . . .

Vattnet låg spegelblankt, utom mot sydost, där en svag krusning, till följd av strömdraget, syntes. Ett litet stycke från land, strax intill en gammal ökstock, som gjort haveri, summo ett par änder, äkta makar. De lågo stilla som vettar, vissa, som de voro, att denna tid på året få vara i fred. Lärkorna höjde sig från plogtiltorna, drillade en kort serenad uppe i luften, och slogo härefter ned på de närbelägna stubbåkrarna, där de intogo sitt frukostmål. Gäddorna slogo ända uppe i videsnåren, där godsägaren smög fram med hjärtat i halsgropen. Han hade gott skydd av en i Skogssjön utstickande, snårbevuxen udde.

Plötsligt röck han till och tog ett snedsteg, så att han fick in vatten i stövelskaftet. Han drog omedvetet upp hanen på helspänn . . . Han såg en karl gå och ströva i vattnet — han skulle nog skrämma svanorna, den sjutusan! och han såg ingen möjlighet att få tjuvstrykern i land, utan att samtidigt sätta vingar på fåglarna . . . Han gick där med ett långt ljuster och lurade, den kanaljen!

— Jaså-å, det är Sigurd!

Godsägaren vart så arg, att han nära nog flängt bössan till ögat och skjutit på karlen, och han skrek till av ilska så det ekade runt kring sjön . . . Svanorna höjde sig på en gång, under det de läto höra sina sorgmodiga klocktoner . . . klong . . . klong . . . klong . . .

— Gud, en sådan kanalje!

*

Sigurd stod med nedböjt huvud och mottog de hårda ord och tillmälen, patronen i rikligaste mått utöste. Då och då röck det till i honom, men han sade ej ett ord — bara tog emot — och patronen talade, tills han blev andfådd. När han slutat, skalv han af svallande vrede, ty han hade eggat upp sig så våldsamt, att han nästan var från sina sinnen. Sigurd stod och tummade på huvudbonaden, den han som vanligt ödmjukt höll i handen.

— Men patron sa' ju i fjol, mumlade han, att det var stor skam, att jag mitt på ljusa dagen gjorde lagbrott, och då tänkte jag: bara jag gör det nattetid, så ingen ser det, har patron nog inte något emot det, för patron vill ju förstås, att en fattig torpare ska leva . . . Den fattige måste också vara till, patron, och när han inte får slå sig fram efter förmåga, medan solen är uppe, får han väl göra det i mörkret eller skumrasket, för se, leva måste han . . .

Godsägaren teg. Han hade ej ett ord att tillägga, och hans vrede hade avdunstat. Långsamt slängde han bössan på axeln och gick upp på land för att uppsöka sina båda jaktkamrater.

Sigurd stod och tittade efter honom, tills han försvunnit bakom videsnåren. Så började han ånyo med sitt förvärv.

Söndag.

Solen strålade mot rägndigra, väldiga molnskyar i väster, och himlen var röd som blod.

Efter alla gamla märken skulle det bli rägnväder innan kvällen, vadan Jonas Petter i Hagstugan vart surmulen och arg, när han klockan fem på morgonen tittade ut genom gavelfönstret occh såg, hur utsikterna tedde sig, ty både han och käringen voro av prästen uppskrivna för nattvardsgång den söndagen.

Jonas Petter kunde inte låta bli — fast han kände med sig, att det var syndigt och lågt — att tycka att det var förtretligt att få lov att knalla till kyrkan en sådan här söndag, när det såg ut att bli ett lett och elakartat väder, men eftersom han, dumt nog, låtit teckna upp sig, var det ingen annan råd än att hålla god min. På käringen berodde alltsammans, förstås. Hon hade då alltid sina galna infall, tyckte han, och han hade mer än en gång tänkt ge henne, för att hon drev honom åt kyrkan så ofta.

Jonas Petter steg upp klockan sex, sedan Brit-Lisa, käringen, gett honom kaffe, som han på söndagsmorgnarna alltid gjorde anspråk på att få, medan han låg. Han klädde sig långsamt och omsorgsfullt och blev därvid varse, att hans livskurna rock, som kommit från skräddaren för så många år sedan, att det nästan väckte uppseende, när han numera visade sig i den bland folk, började bli en smula maläten på skörten och på axlarna. Detta berodde naturligtvis på, att käringen inte lagt tillräckligt med malörtsknoppar i fickorna på den, och den fick ju hänga på vinden så gott som hela somrarna.

— Jag tycker, det kunde passa dig att titta till det lilla, en har, bättre än att ränna på symöten och annat knävelstyg, som du gör, fräste han till åt Brit-Lisa, vilkenframför Jonas' rakspegel var sysselsatt med att reda ut alla tovor, som under veckan snott ihop sig i hårpiskan. — Jag tycker, förbanna mig, att du borde se efter klädtrasorna, så inte motten finge äta opp dom.

Käringen, den argsinta Brit-Lisa, som Jonas Petter gått och gift sig med, för att hon hade fullständig uppsättning vid Hagstugan, ty hon var änka efter den förre torparen där, lät sig föga bekomma, utan fortfor med att slita i hårslingorna, gren illa och grimaserade som en solvarg. Det knastrade efter mässingskammens framfart, som när en ångvält köres fram över en soltorkad vedbacke, och stora hårtestar följde med, liksom hade hon använt en hästskrapa för söndagsansningen. Slutligen — när hon gjort det bästa möjliga av sin hårprydnad — slängde hon kammen på fällbordet, så att den studsade tillbaka mitt ut på golvet.

— Du skulle huta och skäms, skrek hon till, och inte svära, när det är söndag, och du står redo att gå till skrift . . .

Jonas Petter teg och svalde ned de syndfulla ord, han hade på tungan, när hustrun hutade åt honom, men han tänkte för sig själf, att om det nu inte hade varit söndag, skulle han nog ha vetat ge Brit-Lisa påskrifvet till husbehov. Hon var en så led och enveten otäcka, som alltid passade på att hugga på Jonas Petter, om det var så, att denne förgick sig någon gång.

Under hela tiden, som Brit-Lisa och Jonas Petter voro på väg fram till kyrkbyn, hade de inte ett enda ord att säga varandra. Brit-Lisa gick tätt efter mannen, i enlighet med gammal sedvänja, nedböjd och undergiven som en åthutad stövartik. Hon höll händerna hårt knäppta om psalmboken och svepte åt om axlarna sin stora äkta schal, som hon fått av hennes nåd, när hon i unga år tjänade vid herregården, så att hon såg ut som ett upp- och nedvänt utropstecken. Glasögonen, i sitt stora fodral av masurbjörk, stucko upp ur kjortelsäcken, och kängnosarna pekade uppåt som kälkmedar.

Hon kom i all sin härlighet.

När de kommit fram, och Brit-Lisa väl hunnit in i bänken, strax bredvid korsgången, där hon brukade sitta, kom

ingefärspåsen fram, och hon satte i sig så ivrigt av den ettriga kryddan, att tårarna runno; det såg inte alls illa ut, om prästen varsnade det. Han kunde gärna fåtro, att det var predikan, som åstadkom tåreflödet. Men den usle Jonas Petter tilldrog sig största uppmärksamheten, ty han satt och snarkade som en flodhäst under hela skriftermålet. Först när orgeln började ljuda, och folket strömmade fram till altarringen, vaknade han upp, och han passade på att ta sig en försvarlig klunk, när adjunkten kom bärande med kalken. Han höjde på sig och krökte på nacken, som när en tuppkyckling fått spik i halsen, för att inte prästsjälen skulle kunna undanhålla honom gudsgåvorna. Han brydde sig inte om, att både prosten och adjunkten blängde.

Brit-Lisa var också förargad och stötte skamsen Jonas Petter i sidan. Men denne lät sig icke bekomma, utan böjde ned huvudet och tog på sig en min, som gjorde, att han syntes främmande för alla egennyttiga beräkningar och begärelser.

*

Hemvägen från kyrkan var alltid lång och tråkig, ty då var mestadels matsäcken slut; och magen var van att få sitt på bestämda tider. Därför stack humöret åt Jonas Petter, så han knappast kunde reda sig. Kvavt och varmt var det desslikes såsom aldrig tillförne, och kyrkskjutsarna rörde upp dammet från landsvägen, så att det stod som ett moln om huvudet på de gående. Inte fanns det häller en enda vattendroppe i dikena vid vägen, så det kunde gå för sig att få läska den brännande tungan, och hem till torpet var det ännu ett gott stycke väg. Jonas Petter var så torr i halsen, att han var nära att försmäkta. Han tyckte, att det gnisslade som i ett smörjlöst maskineri, när han talade till Brit-Lisa.

— Jag undrar, om det skall hålla sig, tills vi komma hem, mumlade han och glanade mot västra horisonten. Hon sken på västanmoln i morse, och då är det aldrig långt efter en skvätt. Det är så dovt för resten, så det blir säkert åska . . .

— Jessanes, det skulle väl vara förskräckligt! Det var ju åska förra veckan, vet jag.

Jonas Petter, som visste, att hans bättre halva hade ganska stor respekt för vädrets makter och företrädesvis åskan, kände sig tillfreds och tänkte, att han gärna kunde ge henne litet extra, ty hon behövde väl, vad hon fick.— Hå ja, för det så. För att det var åska i förra veckan, kan det nog bli det i den här också ... Jag liksom känner det i luften, och jag såg i morse, när vi gingo över skogen, att stutarna sträckte fram nosarna och vädrade, som väntade de något.

Brit-Lisa var arg. Hon kunde inte ännu se något moln, som tydde på oväder, och därför blev hon rasande över, att Jonas Petter skulle rycka henne ur den ljuva tankegång, hon hade — hon gick nämligen och gladde sig åt aborrsoppan där hemma, hungrig som hon var. Hon knyckte på sig, som om det gällt att freda sig mot ett elakt hundkreatur, och hon krökte sig som ett järn utav värme i förargelsen.

— Det var välan du, som i stället vädrade, när du gick till kyrkan; du vädrade färskt, din rackare. Du bar dig åt som en vettlös stackare, när du slafsade efter gudsgåvorna som en suput. Och du är för resten inte stort bättre . . .

Jonas Petter fick upp något i halsen, som han spottade ut, och han klarade strupen för att tala, men behärskade sig och teg. Det syntes på honom, att nog gick det honom till sinnes det, som käringen hade att anföra, fastän han förmådde hålla sig lugn.

Brit-Lisa var förvånad. Hon gick och neg, liksom hon allaredan kände tyngden, av vad som skulle komma.

Plötsligt stannade Jonas Petter och lyssnade.

— Nu hörde jag då tydligt, att hon är på hitväg . . .

Käringen for ihop som ett gammalt paraply, i vilket stålredet gått sönder, och hon började ragla som av ett bastant brännvinsrus. Hon jämrade sig högt, och visste knappast, vad hon skulle ta sig till, eller vart hon skulle vända sig. Jonas Petter gnuggade händerna av skadeglädje, under det hustrun vart allt värre och värre däran, och han gjorde det inte bättre genom att tala om andra hemska åskväder, som han påminde sig.

— Jag minns en gång, när jag var barn, orerade han vitt och brett, då det var ett åskväder, som . . . herre min skapare, sådant det var! Det var så pass, att himlen var röd som blod av bara åskeldar. Glödblixtar flögo kors och tvärs på himlavalvet, och molnens källor öppnade sig, som när syndafloden kom brusande. Den dagen fingo både folk och kreatur släppa till livhanken . . .

Jonas Petter fick ett drygt arbete den sista halvafjärdingsvägen, ty Brit-Lisa tålte inte vid allt, hon fått höra, varför han fick släpa henne efter sig som en våt trasa.

Så började åskan gå, och då vart det än värre.

Hustrun grät och jämrade sig som en synderska på bönemöten, och, hemkommen, sjönk hon ihop i ett hörn med fingrarna i öronen och den storrosiga äkta schalen om huvudet. Jonas Petter satte sig i vrån mellan chiffonieren och sängen och började läsa i psalmboken. När dundret tog till, så att även han vart ängslig, slängde han boken till Brit Lisa och puttrade:

— Du kunde väl åtminstone ha vett att hjälpa en med ett guss ol, din leding.

Käringen svarade ingenting, men Jonas Petter såg, hur det för varje blixt lopp som en elektrisk stöt genom hennes seniga lekamen.

*

Brit-Lisas urgamla mor och ungarna, både de, som funnos från förra giftet och de, som blivit till i det andra, hade under ovädret haft sitt tillhåll i fållbänken i köket, och först när knallarna började mattas av, kommo allesamman framkrypande och begåvo sig in till far och mor i stugan.

Jonas Petter gick en lång stund och tittade sig omkring liksom litet yrvaken; även Brit-Lisa gick och trulade, väntande på, att mannen skulle säga något, så att hon bleve i tillfälle att ge honom litet på huden, eftersom ungarna höllo sig stilla, så att hon inte på minsta sätt kunde komma åt dem. Men hon fick vänta förgäves, ty i sin ordning hoppades Jonas Petter, att käringrackarn skulle hosta fram något, som han kunde hänga upp sig på.

Åskan drog emellertid bort, under det makarna väntade på ett tillfälle. Det dova mullrandet förnams nu endast likt ett avlägset eko i fjärran, molnen skingrades och strålarna från den dalande solen stucko fram. Luften var hög och ren.

Jonas Petter hade gått ut på förstugutrappan och ställt sig. Det dröjde ej värst många minuter, förrän Brit-Lisa kom efter för att se, vad han tog sig till. Hon ställde sig tätt bredvid honom, som hon brukade göra, när hon ville, att det skulle vara särskilt väl mellan dem.Ungarna följde efter och tittade litet nyfiket på mor, som bar sig så bakvänt åt. Jonas Petter var oberörd.

— Så vackert solen skiner, sade hon menlöst, och det kom något av mjuk kvinnlighet i hennes stämma, trots hon inte var något annat än en gammal torr torparekäring.

Jonas Petter var sträv och uppretad, för att söndagsfriden blivit störd, och tyckte, att det var oförsynt av vår herre att ställa till med åskväder, när han, fattige torpare, behövde ro. Men när han märkte, att käringen av den vackra kvällen stämts till fridsamhet, mjuknade också han upp och sade:

— Luften är så ren, att den stryker rätt igenom en som isvatten. En kan se, hur det växer ... Jag står just och tittar på vårsädesåkrarna där nere. Det är rent för märkvärdigt.

Han fumlade litet blygt efter hustruns hand, och när han fick fatt i den, tryckte han till så hårt, att det gjorde ont i hans egen. Han kände, att Brit-Lisa hade hårda valkar i händerna, och han tänkte på, att hon fick arbeta lika mycket som han för att hålla Hagstugan vid makt. Han tänkte, att det nog inte var så underligt, om en gammal kvinna blev vresig och karg, när det var hett och kvavt omkring henne, och brödet var både dyrt och hårt; men när hon nu såg upp till honom, fann han, liksom så många gånger förr, att hon, trots allt, ville honom väl.

— Jag hör göken gala nere i Björkvreten, sade Brit-Lisa. Man märker, att hela naturen fröjdar sig.

— Jag tror, att det blir en god och givande årgång i år, sade Jonas Petter. Jag känner fruktsamheten i luften.

Han insöp i fulla drag de avkylande kvällsångorna. Han kände musklerna spännas i sin kropp, och det kom över honom stor lust att få arbeta.

Längtan.

Mer än meterdjup låg snön i Ontarios väldiga skogar, där Simon och Bertil-Erik för fem års tid bundit sig med kontrakt hos ett stort sågverksbolag. Det var ett strävsamt och tungt arbete, de hade, en karg och oblid natur att brottas med, särskilt denna tid på året, och de hade ännu inte varsnat några av de sötebrödsdagar, som utlovats av agenten, vilken farit omkring hemma i socknen och värvat nybyggare åt »kanadensiska staten». Denne smarte man, som förmedlade överfarten, förtalte aldrig med ett ord, att emigranten måste, för så eller så lång tid, förskriva sig åt bolagsväldet; ty i motsatt fall var det ringa utsikt att en gång bli besittande. Det var för den skull icke annan råd än att taga bojan på sig, fastän det var bittert och hårt med träldomens ok, när överresan gjorts under glada förväntningar om egen härd, egen jord. Det stod dock intet annat åter, när pängarna voro slut, och tåget forslat allesamman flera hundra mil in i ödemarken — in i bolagens skogsmarker i Ontario — än att börja arbeta för en måttlig månadspänning.

Simon och Bertil-Erik, som varit grannar hemma vid herrgården, hade förskrivit sig åt samma konsortium, och kämpade tillhopa som goda stridskamrater.

Simon hade krupit upp på storändstocken av ett jätteträd medan han väntade på middagsmålet, som Bertil-Erik höll på att reda till. Det hela bestod av drygtuggat majsbröd och konserverat nötkött från slakterierna i Chicago. Båda två sågo nedtryckta och utsläpade ut. Det stack fram något tröstlöst i deras ögon, och de gåvo intryck av i burar inspärrade björnhanar, där de hungrigt sutto och spejade ut över det vida fältet.

Simon var en fullkomlig jätte i storlek och styrka, ochdet sades om honom, på den tiden han var dagsverkare vid Lagerkulla och söp och gastade som en borstbindare, att han varit till fasa och skräck för alla ordentliga människor. Men så gifte han sig, och sedan blev han helt förvandlad. Han blev en så duktig karl, att han framhölls som exempel.

Bertil-Erik däremot var liten och spinkig; inte på långt när så manhaftig och stark som Simon, men i stället uthållig och vig i arbetsväg, så han gick fram med sin ända lika långt som kamraten. Men var det fråga om att freda sig för påträngande människor eller lyfta undan något, som var tungt, var det alltid Simon, som måste främst.

Bertil-Erik var hushållare åt sig och Simon, ty han hade hemma en tid rett sig utan kvinna, fastän torpet var ganska stort, och därför var han bäst skickad att förestå det matlag, han och Simon bildade i bolagsskogen i Ontario. Framme vid sågverket fingo alla sin utspisning från bolagets stora köksanstalt, men i ödemarken fick folket efter eget tycke hålla sig med allting, fastän inköpen, bröd och konserver, gjordes från kompaniets magasiner.

Simon åt under tystnad, medan Bertil-Erik vid flågbrandselden lät sin egen konservburk undergå samma procedur som nyss kamratens. Det var något särskilt med skogsarbetarna denna dag. De syntes båda två oroliga och nedslagna. Simon satt och såg ned, liksom om han fruktade att möta den andres blickar, och denne var också skygg och bortkommen. När Bertil tinat upp de stelfrusna, illaluktande köttslamsorna, klättrade han upp på stocken bredvid kamraten. Där sutto de så en lång stund, sida vid sida, utan att säga något. Simon tuggade ur munnen och svalde gång på gång, liksom ämnade han tala, men så ångrade han sig och bet åter betänksamt ett stycke av det torra brödet och slafsade i sig några bitar av de talgiga konserverna. Slutligen förmådde han likväl inte hålla sig längre utan stoppade ned brödstycket i tröjfickan och fördelade med avigsidan av handen flottet från läpparna över hela ansiktet.

— Jag begriper inte, hur det är fatt med mig i dag, sade han, men det går så förfärligt trögt att äta. Det vill fastna i

halsen, tycker jag. Gud vet, hur det är . . . Det är något, som brinner inne i bröstet. Jag tvivlar på, att jag kan trivas här i landet, änskönt jorden lämnas i våra händer, stugan blir byggd, och man får folk och kreatur att pyssla om.Simon suckade, rätade långsamt på sin gängliga kroppshydda, svängde med benen för att bli varm om fotterna och drog åt svångremmen, ty middagsmålet hade inte krävt den vanliga platsen denna gång. Bertil-Erik stack också ned sina matbitar, när Simon började tala, och satte sig med huvudet i handen och funderade. Han satt med stela ögon, dystert blickande ut över snöfältet, där de elektriska skogssågarna härjat. Det syntes, som ville han med sin blick tränga bortom den mörka blånaden vid horisonten

— Jag, som är äldre än du, sade han, förnimmer mången gång en hart när obetvinglig känsla . . . Det kommer över mig, så jag blir yr i huvudet, och jag går ibland, som om jag inte visste, vart jag skulle ta vägen. Jag har länge grubblat över, vad detta kunde vara för en privande, hemsk kraft, och det är först på sista tiden, jag kommit under fund med den.

Simon satt så frånvarande, som om han ej hade hört, vad Bertil-Erik anfört. Han tycktes följa en annan tankegång, fastän han var på samma spår som kamraten. Till sist sade han:

— Ibland har jag funderat på, om det inte möjligen kunde vara, för att hustru och barn äro kvar där hemma, som vi inte ha någon riktig trevnad här ute, men stundom tror jag inte, att detta är anledningen häller. Kanske det dock bleve bättre för oss, om vi hade de fem åren uttjänta, så vi finge jorden, man lovat oss.

— Jag tror det knappast, svarade Bertil-Erik allvarsamt. Jag har för mig, att det är något annat, som ligger på djupet och gror. Du kan vara förvissad om, att när vi fått vår jord, fått stugorna uppförda, och kvinnorna kommit hitöver, så skall likafullt den där känslan som en smygande och hemsk fiende falla över oss, störa vår sömn om nätterna och vår själaro om dagarna . . .

Simon rätade på sig.

— Varför tror du det? ropade han.

Bertil-Erik gjorde en långsam åtbörd med högra handen, liksom för att ge mera kraft åt sitt tal. Han talade med allvaret hos en gammal profet, som erfarit och uppleft mycket.

— Kommer du ihåg, sporde han, när vi båda, du och jag, voro torpare vid Lagerkulla och goda vänner och trogna grannar, såsom det står i hustavlan?Simon nickade bifallande.

— Jag tänkte nog det, fortfor Bertil-Erik, för man glömmer sent, vad som en gång genomlevts. Varken du eller jag, glömmer, att vi för tre, fyra år sedan hade de där båda skogstorpen med en dagsverksgäld, som var både tung och okristlig. Vi ha fötts i de där stugorna i skogen; och vi ha lekt där på backarna i barndomen, när inte svälten tvang oss att springa vildmarken runt för att söka örter och bär till föda.

Du minns de gråa, halmtäckta lagårdshusen — det var slagpiskad halm på taken, minns du? — och svalorna byggde under takfoten. Senare, när vi tagit arv efter fäderna, kommo bekymren och sorgerna, det enda, som beskäres fattigt herregårdsfolk. Du minns, hur det hårda tvånget kom oss att drömma om nya tider, som ännu inte infunnit sig, och nya ägodelar . . .

Och så kom agenten. Vi följde honom hit, och nu gå vi här och vänta, på att de fem järnhårda tjänståren skola utlöpa, så att vi få våra ägoskiften av staten och bolaget.

Simon hade suttit tyst och låtit Bertil-Erik tala, men nu, när denne givit luft åt sina känslor, började även han märka, att det hos honom var något mera, som ville fram. Han försökte med all makt att hålla tårarna tillbaka, han bet ihop tänderna, så att det knakade i käkbenen, men det ville inte lyckas.

— Jag svalt som en hund många gånger, minns jag, tog han vid, och allt som oftast fick jag gå till herregården med en kaka ugnstorkat bröd, ett kvarter mjölk och ett par sillstjärtar i ränseln. Jag minns, hur jag många gånger bittert grät under vägen till arbetet, för att jag visste, att det i hemmet inte fanns något att äta . . . Det var en tid så hemsk, att den aldrig går ur minnet. Men lika fullt vaknar jag ännu mitt i nätterna med känsla av, att jag drömt

om den där usla torphålan, jag besatt på den tiden. Jag kan inte hjälpa det, jag gör det ändock, fastän jag av alla krafter arbetat på att komma ut ur eländet. Jag tror, att — även om våra familjer komma hit — vi aldrig kunna bli kvitt denna stingande orm . . .

Bertil-Erik tänkte på forna tider. Han visste, att Simon — när de blevo uppsagda från torpen — varit den ivrigaste att driva på om överresan, men att han nu likväl tärdes av en brinnande längtan till de stenbundna tegar, där han upp fötts, och där hans ungdomskraftutnyttjats. Även Bertil-Erik förnam ju samma tärande känsla. Han förstod, att Simon, liksom han, tidtals gick som i tät dimma i avlägset fjärran och såg otydliga konturer av de magra torpens tegar vid Lagerkulla.

— Även jag känner ibland den där trånaden, sade Bertil-Erik, och då far blicken, ofta mot min vilja, i väg bortåt öster. Jag känner, att de där stugorna, de där åkerlapparna, äro till för mig, och allting är så lockande och solfagert. Men så kommer den tanken desslikes, att om man väl ännu en gång komme dit, så bleve det inte samma lockande tillvaro, som det synes oss på avstånd. Det är besittningsrätten, som fattas oss, och därför kastas vi också hit och dit som spån för ödets vindar.

Simon knep hårt ihop munnen. Gråten var nära att kväva honom.

— Trots att jag vet, att vi aldrig skola få besitta det vi älska, så längtar jag i alla fall som en galning. Jag längtar så bröstet kan sprängas . . . Gud vet varför!

Bertil-Erik rätade på sig. Ett litet sarkastiskt leende lyste upp hans garvade drag.

— Kanske du hört, sade han, att hunden längtar tillbaka till sin spya . . .?

Simon svarade ingenting, men han böjde ned huvudet mot bröstet, liksom hade han varit medveten om, att han givit luft åt brottsliga tankar. Han hoppade ned från stockändan och gick långsamt tillbaka till arbetet. Bertil-Erik följde efter.

Långt bort i fjärran förnams det gälla ljudet av en ångvissla. Det var från sågverket inne i ödemarken, där floden strök fram, ett av de hundrade verken i Ontarios bolagsskogar.

Den elektriska sågen uppe på hygget skar med blixtens hastighet. Det mekaniska arbetet dövade för en stund emigranternas gnagande hemlängtan.

En händelse.

Stugan var så låg, att man endast med största svårighet kunde tränga in genom dörren; till och med en småvuxen kunde från marken, medels ett bastant tag i gräsluggarna, hiva upp sig på taket. Skulle man vistas någon stund där under, fanns ingen annan råd, än att skjuta rygg som ett gammalt grävsvin. Taket tycktes ligga på axlarna på de förkrympta fattiga, som voro tvungna att bärga sin varelse där inne.

Byggnaden kallades Harstugan och var fattighus — dit alla änkor, orkeslösa och förolyckade skyfflades i väg — vid Lagerkulla. Alla gamla torparänkor, som efter träldom och många barnsängar blivit ur stånd att göra något på gamla dagar, fingo i främsta rummet sin bostad här. Men även åtskilliga torpargubbar, som det gått illa för i livet, genom slarv och fylleri eller annan orsak, bereddes plats för här inne på ett eller annat sätt.

Alla dagar voro precis lika. Det syntes aldrig en ljusning, det var svart som sot bakom rutorna i stugan, och trätor, gnäll och okvädingsord haglade.

Det blev värst denna vinter, snöig och kall, som den var, så att de gamla stackarna endast med största möda kunde hålla sig varma, hälst som Sten-Brita var ovarsam om dörrgluggen, då hon gick ut och hämtade vedbördorna. Framåt julsidan blev snövädret särskilt svårt, just när herregårdens kusk med provianten för julen, mjölet, sillen och talgljusen, var väntad.

Men bakveden hade tagit slut; och var skulle man få någon mer ifrån i detta väder? Det var ganska långt efter

torrgranar, av det torkade hade gallring skett under generationer, och det hann inte att förstöras så fort, som detgick åt i Hartorpet. Det var därför ingen lätt sak att gå och skaffa hem bränsle från skogen.

Åtta sängar, i vilka fattigstugans värkbrutna invånare sutto, stodo tätt intill varandra kring väggarna. Det rådde den största ängslan, och alla sökte räkna ut, hur det skulle gå till att få hem litet från skogsdjupet för att slippa svälta ihjäl under hälgen. Det var inte gott att leva, om man inte hade bröd.

Sten-Brita, som varit hustru till en gammal roteknekt, gav sig omsider ut några dagar före julafton, sedan kusken varit nere med litet matnyttigt. Ett par av gubbarna hade varit ute och skottat en bit för henne, men det förslog inte mycket i förhållande till den långa sträcka, hon hade att vandra. De hade ej häller annan redskap än stugans båda brödspadar, och hur långt kom man väl med dem?

Brita hade tagit på sig ett par gamla byxor, som hon lagt undan efter mannen för att kunna ha att ta till vid påfallande behov, och hon fann nu, att det var bra att ha sparat dem.

Hon var manhaftig som en karl; plumsade käckt på en halv mil inåt skogen, utan att känna trötthet, stannade och kvistade ned några grenar från en soltorr gran på stensluttningen, tog ett helt litet lass på ryggen och vände hemåt. Det hon hade, skulle nog räcka till julbaket, tänkte hon. Det fanns gott om råvulen björkved att fylla på med.

Sten-Brita myste av belåtenhet. Hon kände sig inte så litet kavat, att hon och ingen annan vid Hartorpet orkade gå till skogen efter ved i halvannan aln djup snö. Men hon var väl inte Sten-Brita för ro skull häller! Änka efter herregården starkaste grenadjär!

— Inte för att det gör mig nånting, att jag måste ut, sade hon för sig själf, men nog känner jag det liksom en orätt, att inte herregården gitter köra hem julveden — litet att baka smulorna vid — åt stackarna i Hartorpet. Ändå ha de slitit och släpat som dagsverksfolk, så länge de orkat!

Hon stod stilla en stund och vilade sig, och fortsatte sedan, utan att känna, att hon var genomblöt av snö och svett. Bördan gjorde, att hon sjönk ned, så långt benen räckte, och litet till, och snön kröp upp under kläderna och klibbade sig fast.

Usch, vad det var ruskigt att känna sig gammal och usel!

— Hade jag inte litet av min gamla seghet kvar, så,vid gud, jag stode ut. Men det är fasligt, vad en ändå orkar mycket. . . Usch, jag tycker nästan, det susar för öronen . . . Det blixtrar för ögonen!

Hon mindes, medan hon envist strävade framåt, att herregårdsfröken, som gick i Uppsala och studerade, förra julen, när hon var hemma, berättat en historia nere i Hartorpet om en gammal gumma, som stupat i snödrivorna med postväskan, som hon hämtat i kyrkbyn. Men då — när hon känt döden komma smygande — hade den fattiga stackaren tagit upp patronens tjocka pänningebrev och stoppat i barmen, för att detta ej skulle skadas eller förfaras. Hon komme nog att hos herren gud få en stor nådaplats för sitt välförhållande!

Sten-Brita stapplade. Hon hade svårt att få bördan att ligga kvar på ryggen, och slutligen tog den också överbalansen och åkte över huvudet på henne. Brita själv gjorde en kullerbytta över veden och blev liggande. Det var så behagligt, så skönt, att få ligga med de stela grenarna som huvudgärd. De voro mjuka som fjäder, tyckte Sten-Brita . . .

*

I Hartorpet, fattigstugan vid Lagerkulla, var det så tryckande på kvällen som under kvävande het sommar. Gubbstutarna och käringarna, hela högen, sutto dystra och nedböjda i sina sängar, med händerna knäppta om knäna och funderade.

August Sik, som skulle vara litet läsaraktig, satt och vojade:

— Sannerligen vi nånsin få se en skymt av Sten-Brita mera. Sannerligen fick hon inte se himlen före oss. Vi, som ändå voro betydligt mera beredda än hon . . . Hon, som alltid trätte och åberopade mörksens furste.

Nisse med klumpfoten nickade förnumstigt. Han hade en son, som var komajor vid herregården, och denne hade skickat med ett kvarter konjak med kusken.

Nisse firade jul.

— Visst var hon både karg och svår, medlade han, och bet ifrån sig ilsket ibland som en sugga, men hon kunde vara mjuk som vax också, om det var någon av oss, som for illa.— Hon var mjuk som vax . . . Hon var mjuk som vax . . . interfolierades det från de andra sängarna.

Läsar-August teg.

Käringarna sutto med huvudena på sned, gnällde och snusade. Det riste i dem för varje knäppning, de hörde i förstugan.

Det började bli mörkt. Vinden gnisslade i rutorna: frid . . . frid . . .

Nej, det fanns ingen frid i Hartorpet!

*

Efter det stora blidvädret på nyåret påträffades Sten-Britas döda kropp av skogvaktaren, som gick och stämplade ut fällningar. Hon låg med vedbördan under huvudet och händerna knäppta över bröstet.

Ensam.

Ossian, drivaren, som han kallades för det mesta, var torpare vid Lagerkulla, med föreskriven skyldighet att varje dag på året infinna sig som hjälpreda i ladugården, ett krävande och tungt dagsverke.

Han hade en gång för många år sedan kommit dragande till gården, uthungrad som en varg, smutsig och trasig, så han knappast liknade en människa. Men som det var mitt i skördeanden och ont efter arbetsfolk, fick han stanna. Sedan hade han hållit sig fast, arbetade troget och var mån om husbondens bästa, så att han omsider fick en gammal skogsstuga och ett par åkerlappar för att kunna känna sig riktigt hemmastadd.

Det fanns hos Ossian något konstigt, som ingen kunde begripa sig på. Nästan ständigt var han sluten, ängslig och skygg, likt en tjuvstrykare, som går och är rädd för att bli fast; endast någon gång, när han fått i sig litet brännvin, kunde han lössläppa skämtet och levnadslusten. Men efteråt var han lika dyster och sorgmodig som förut.

Det var inte svårt att förstå, att drivare-Ossian hade ett tragiskt liv bakom sig. Det låg i luften; bara han kom i närheten, kände man det på sig.

Fröken på herregården, hon, som sedermera gifte sig med en löjtnant vid regementet, brukade berätta, att under första tiden drivaren vistades vid gården och hjälpte till med att köra vete från Storängen, var hon en gång ute vid vägskälet och spenderade brännvin och bredda smörgåsar, och då hade hon flera gånger kommit på honom med, att han talade så belevat och överlägset, att hon blivit förbluffad och nästan tänkt huta åt honom för slika later, då han ju inte var annat än dagsverkare.

Men när Ossian varsnade, att han bar sig dumt åt,tog han sig själv till vara, drog sig undan och ville inte tala längre vid fröken, trots hon var enträgen och prompt ville veta, vad han var för en.

Men häri hade hon ingen framgång. Ossian såg så underligt på henne med sina sorgsna ögon, att hon förläget drog sig tillbaka. Sedan dess hade ingen försökt med honom. Det lyckades ej häller, hur upprymd han än kunde vara av brännvin eller andra starkvaror, att få ur honom det minsta om hans föregående.

Han fick emellertid, som sagt, en skogsstuga med idelig dagsverksskyldighet. Han gifte sig, fick barn, flera stycken, men fortfor likafullt att vara otillgänglig. Han hölls för att vara hemmahörande på orten, ty han hade varit länge på platsen och började bli gammal.

Frågade någon, varför han inte var så glad som andra, vände han sig bort, och det kunde hända, att man fick se

honom göra en rörelse åt ansiktet, som om han borttorkade en tår.

En dag kom en resande militär — till rangen kapten — till Lagerkulla.

Kaptenen, som var morgonkry av sig, stötte en dag i ottan samman med Ossian, när denne var på väg till arbetet. Kaptenen stannade, stel av häpnad. Ossian sökte komma förbi, men den andre fattade honom i axeln och höll honom kvar.

— Du är sålunda inte död, sade främlingen.

Ossian teg.

— Vi hade hoppats det, fortfor den främmande.

Ossian rätade på sig. Hans drag fingo ett trotsigt uttryck, och han såg den andre käckt in i ögonen.

— Jag är död för er, sade han dovt; för dig och de andra.. .

— Det ser inte så ut.

— Jag kan sannerligen inte hjälpa, att du gräver upp mig ur graven.

Den främmande piskade med käppen sina skinande stövlar.

— Du kanske gör klokast i att inte omtala vårt sammanträffande, sade han. Jag skulle önska, att du inte gjorde det. . .

Ossian skrattade strävt.

— Jag förstår; du blygs för broderskapet. Ja visst,det vore ju ganska obehagligt för dig, om släktskapen med dagsverkaren, med skogstorparen, bleve uppdagad.

— Jaså, du är torpare?

— Ja, och jag har hustru och barn.

— Hm, jag kanske skulle kunna göra något för dem, för . . . för . . .

— För att jag påtog mig en annans brott, menar du, vidtog Ossian skarpt; nej, jag tackar, jag vill inte ha dina syndapängar. Jag har aldrig bett dig om något.

Den främmande hade blivit blodröd i ansiktet. Han stod en lång stund och sökte efter ord.

— Det är så länge sedan . . . började han slutligen.

Ossian ryckte till och gick ett par steg närmare den andre. Blicken var isande kall.

— Hur lång tid, som än förflutit, skall jag likväl minnas den äldre broderns nesliga dåd . . .

Ossian liksom stötte fram varje ord. Så gick han med taktfasta, långsamma steg sin väg vidare. Han gick som en segrande från valplatsen.

Kaptenen stod kvar. Benen ville knappast bära honom, och när han äntligen blev sig själv, smög han likt en brottsling genom parken upp på sitt rum, där han stängde sig inne, så länge han vistades vid Lagerkulla.

Men Ossian, döv för alla smygande rykten, gjorde alltjämt sina dagsverken, då han inte gömde sig på det magra skogstorpet.

Vem var han, och varifrån var han kommen? Ett offer måhända för den brutala styrkans rätt? En ensam? En fågelfri?

Ett dödsdrama i ödemarken.

Lars-Anders i Björkhyttan och Per Kula i Kullatorp, som ibland brukade byta dagsverken för att såmedels bistå

varandra, voro mitt ute på sjön, när de först förnummo ljudet av timmertallarnas hemska brakande uppe i Storskogen, vars yttersta uddar sträckte sig ända ner till stranden på andra sidan.

De båda torparna, som i ottan voro på väg till sina utsyningshyggen, dit budkaveln kvällen förut hade kallat dem, därför att strejk utbrutit bland skogsfolket och arbetarna vid sågen, gingo långsamt och tankfulla. »Skattetimret» skulle huggas, nedforslas och försågas först som sist, ansåg förvaltningen, som ständigt höll tummen på ögat på torparfolket.

Men när nu Lars Anders och Per hade tillryggalagt vägen över sjöhålan och kommit ett stycke inåt skogen, varsnade de, att det började ljusna litet omkring dem, fastän det ännu var långt ifrån dager. Det var ju visserligen endast en svag ljusning, som syntes i österled, men långt innan denna hunnit vidare fram, voro många av torparna redan i gång med arbetet. Det var lika gott, tyckte en del av dem, att få hugga hustimret, medan föret var kvar. Men andra svuro och brummade över, att man nödvändigt måste gå i vägen för de strejkande, som voro raska och tilltagsna karlar.

— Det är då för rasande, om en tänker efter, menade Lars-Anders och tog ett par häftiga steg, som om ilskan hade stuckit till i honom, vad gubben ändå vet att passa sig! Så vitt jag känner, har det inte någonsin förr inträffat, att hustimret blivit hugget, förrän solen gått så illa åt snön, att vi fått hemsläpa stockändarna på bara backen. Men nu så vart det strejk . . . hm. . .— Åja, nog för att jag kommer ihåg ett år, vidtog Per Kula och flåsade som en blåsbälg. Minns du, när jag körde Grålla genom isen, som sol och vår gjort osäker?

— Du fick ingen ersättning från herregården för kräket, tror jag? frågade Lars-Anders.

— Nej, inte ett kronans öre, svarade Per och sköt upp huvan.

— Ja, är det inte förbannat, fortfor Lars-Anders. Och jag tror nästan, att det blitt ännu värre för oss sedan dess, för nu skyfflas man hit och dit som gamla utslitna dragare . . . Det är tacken för man arbetar; men det är också tacken för fjäsket, för som du vet, så ha somliga här vid gården inget större nöje, än när de få springa och göra sig till ... Jag tycker, att det är galet, att vi ska hugga hustimmer, när det är strejk . . . Men man ska naturligtvis tjänstgöra som stackare, för att man, mot skälig arbetsgäld, får bo i ett hybble, och för att man får plocka stenbetter ur några magra åkertegar, som kanske förvaltningen rafsar åt sig, ifall man lyckas få dem litet bättre. Jag tror, att det är hög tid för oss att söka rätt på vårt och att inte längre låta pådyvla oss pålagor, som själva hin håle syns ha hittat på. Jag anser det vara orättvist, att vi måste gå och hugga timmer, när det är till förfång för andra, och vintern är så pass otjänlig, som den är.

— Tvång och orättvisa, det är det enda, som vi få njuta utan betalning, menade Kula dystert.

Han talade med svårighet, och han kände liksom en klump i bröstet. Han gick famåtlutad, som en sjuttioåring, fastän han inte hade sett flera årsdagar än ett par och fyrtio. Det sved och brände som eld i lungorna, och ibland kom den svåra hostan som ett oväder, så att han blev tvungen att sätta sig ned.

— Det är sannerligen ganska mycket här i livet, som inte är så rättvist, fortfor Per Kula långsamt. Tänk nu bara på mig, som för var dag får gå och göra arbete, fastän jag är så gott som halvdöd . . . Hör, ska du få höra. hur det djävlas i kroppen på mig! Det jäser som i en dynghög.

Lars-Anders lyssnade ofrivilligt till rosslingarna. Han visste ju mycket väl förut, hur det stod till med Per och tänkte, att det nog inte kunde vara mycket kvar av de där slamsorna i bröstet, och att Per nog inte hade såsärdeles långt igen. Nåja, Per Kula gick ju själv och väntade på, att det skulle ta slut med honom.

— Du har nog tagit dig knäcken på skogshygge, du Per, sade slutligen Lars-Anders allvarsamt. Jag minns, hur ovarsam du var i ungdomen om vintrarna. Kommer du inte ihåg själv, att du ibland, när det rök av dig som en mila, kunde kasta barkskyffeln ifrån dig och lägga dig framstupa på tillfrusna vattenhålor och bälja i dig av det kalla vattnet? Det var nog inte så bra det, tänker jag. Jag åtminstone skulle då inte ha tålt vid det.

— Nej, det kan ju hända, vidtog Kula, men jag ska säga, att en är så illa tvungen många gånger, när blodet brinner, och det inte står till att få något annat att dricka.

— Jag reder mig bra ändå, menade Lars-Anders, utan att så där gå och slå hål på isen efter vått; jag tar mig en mun snö, när arbetet torkar det våta i mig. Det kunde väl också du ha nöjt dig med.

— Nej, tack ska du ha, det gick inte, det var alldeles omöjligt; och du har nu aldrig varit så förbannat het invärtes som jag, för då talade du inte så där, tog Per i hetsigt. Far min var ett svin genom brännvinet, vet du väl, och jag tror, att det är något arv från honom, som bränner upp mig invändigt.

Lars-Anders nickade. Han trodde inte mycket på, att kamraten ärvt sitt dåliga bröst, ty fadern hade varit stark och oböjlig. Men just nu ville han inte disputera med Kula — och han tänkte, att det onda i världen nog inte kom precis av sig självt; han hade sett, att inte fattigdom häller brukar göra det.

Allting hade sin rot någonstans.

*

När Lars-Anders och Per kommo fram till hygget i Storskogen, som var utstämplat för deras räkning, började det dagas, så att man kunde se, vad man hade för händer. Men då de varsnade, att de andra hade dragit omkull i det närmaste så mycket, som gick åt att arbeta på för dagen, blevo de litet misslynta, över att de försovit sig. Men man fick väl ta i så mycket häftigare, bara man väl hann komma i gång.Det gick ju visserligen litet trögt i början, ty på vintrarna var man inte van vid så stora och styva arbeten, men efter hand mjuknade ryggarna, och arbetsförmågan sprang upp till en förvånansvärd höjd.

Stocksågen flög som en blixt fram och tillbaka i det benhårda tjurträet; ryggarna stodo i halfcirkel, och det knakade i lederna, när man flyttade på benen, allt efter som skåran gick framåt vid kulldragningen. Det rök genom deras uppfläkta tröjor som från läckande ångpannor, och det luktade svett lång väg från de båda torparna. Det var inte tid, att för en enda minut hämta andan, förrän klockan slog tolv på dagen, den timme, som är middag både vinter och sommar.

Nu undanslängdes yxor och skyfflar för ett ögonblick — ty barkningen hade börjat — och andfådda skyndade båda tillbaka till platsen, där de huggit in, och framtogo sina magra matsäcksknyten.

Kula skalv i lemmarna som en febersjuk, och i halsen satt någon lös slamsa, som åkte fram och tillbaka — från lungorna och ända upp till struphuvudet. Han drog åt sig mjölkbuteljen och drack i ett enda drag ur alltsammans i den.

— Drick inte så häftigt, Per, varnade Lars-Anders. Du kan ju rakt fördärfva dig . . .

— Å, jag är van, framstötte denne med galghumor; jag har inte så mycket att hålla på, tycker jag.

— Men du har hustru och barn, sade Lars-Anders lågt.

Kula hade, trots att han förut var eldröd av värme, blivit vit som snö över hela ansiktet.

— Det är nog inte så farligt, urskuldade han sig, när mjölken är uppkokt förut, som den här var. Men det är ju klart, att en får lov att akta sig.

Lars-Anders svarade ingenting på en stund, medan han med sina brunbetsade, glesa framtänder högg stora stycken ur det isiga brödet och oavbrutet dunkade med stövlarna mot varandra. Han nickade emellertid instämmande.

— Jag fryser som en hund, sade han för att säga något; jag har visst fått isbitar i tassarna.

Han satt en stund och lystrade efter svar, men när han inte hörde till något, vände han sig om för att se, vad Kula tog sig för. Han såg då, att denne sjunkit ihopsom en trasa bredvid stocken, han nyss hade suttit på, och att det stod tjockt med blodfradga kring munnen. Nåja, det var ju inte så särdeles ovanligt, så mycket hade han sett flera gånger förr, när han varit ute med Per. Men nu vart han rent av förargad på honom, för att han kunde släppa efter så här ute i skogen.

— Res på dig, din djäkel, gnatade Lars-Anders och gick fram till honom. Inte duger det att lägga sig sjuk så här

mitt i ödemarken.

Det rosslade och pep i Per Kula. Ögonen trängde ut ur huvudet. Det syntes krampryckningar i benen och kring munnen, och hur än Lars-Anders slet och drog, gick det inte att få Kula på benen. Fradgan frös till en vid iskrage på bröstet. Lars-Anders svor och förbannade.

— Nej, för tusan djävlar, Per, inte går det här an! Res på dig ... res på dig ... res på dig . . .!

Lars-Anders sparkade på den sjuke, så det åkte i kropben på honom. Han sparkade i ren förtviflan, och tårarna tillrade långsamt utför kinderna. Han visste inte, vad han skulle ta sig till.

— Du kan väl begripa, att du inte får lägga dig här och stelna och dö. Kom, så gå vi med detsamma hem till mor . . .! Du har ju hustru och barn att tänka på, din rackare. Och vad tror du, patron ska säga, när det kommer fram, att vi för din skull inte få ut skattetimret till fredagen?

När Lars-Anders kastade fram det där om husbonden, så tyckte han, att han sagt något, som borde bita på den andre. Kula vände också på sig nästan ett halvt slag, och det stack fram ett skrämt uttryck i hans ögon. Men i detsamma började blodet forsa ur munnen . . . Ett par krampryckningar . . .

Allt var slut.

*

Lars-Anders högg av några lummiga grenar från en av granarna och kastade över liket, och så gick han hem. Han sade inte ett ord till hustrun, när han satt och dåsade framför brasan om kvällen, men påföljande morgon gick han över till Per Kulas för att berätta om dödsfallet.

När han steg in över tröskeln hos Kulas, kom det för honom, att han kanske bort gå dit föregående kvällen,men han hade tänkt, att det inte just var någon nyhet, som det brådskade med. Det var vinter också, så att inte liket kunde börja lukta.

— Nu kan jag tala om för dig, Kristin — började emellertid Lars-Anders och tummade på hättan, när han såg Pers hustru stå med gapande mun, väntande på det värsta, — att i går, när vi skulle äta middag, satte det gamla åt Per igen, så han strök med. Men jag risade ned honom och satte ett märke, så det skulle gå att hitta honom, även om det vart snö.

Kristin, hustrun, gick och satte sig på soffan, men hon grät inte en tår. Hon bara satt och funderade.

— Det var ju, gunås, länge väntat, sade hon stillsamt. Men nu undrar jag, om patron ska låta mig behålla torpet för barnens skull.

— Det får nog gå likadant, som när Per levde, menade Lars-Anders förtröstansfullt, om du bara gör rätt med samma beredvilliga noggrannhet som han.

Lars-Anders grep tag i klinkan för att vända om hem, men kom att tänka på något, som han också beslöt säga. Han strök med näven ett slag över luggen.

— Per var då ett sjukt skrälle i alla tider, mumlade han, så om du skaffade dig en stark och frisk karl och gifte om dig, skulle ingen människa undra på det . . .

Kvinnan tittade stort på Lars-Anders, men nickade instämmande.

Granåsen.

Ett av torpen vid Lagerkulla hette Granåsen. Det var ett magert ställe med dåliga åbyggnader, beläget invid en liten sjö; den täta, lummiga granskogen stod som en mur ända in på stugknutarna. Men ändå gav torpet och Jon Jonssas arbete levebröd åt hela familjen, dock aldrig mera än som väl behövdes. Det var så knappt, som det kunde ibland.

Jon Jonssa var en riktig arbetsmyra. Han hade under många herrans år tjänat vid herregården och hade fästat sig vid både trakten och människorna, så när det bar så till, att han vart tvungen att gifta sig med Anna-Stina, lagade han strax, att han kom över Granåsen efter Nils Gustav, som var så gammal och usel, att han inte kunde sköta sig, utan kördes i väg till fattigstugan.

Granåsen gav inte så särdeles mycket, eftersom det var syrsand i åkerlyckorna, och skogen runt omkring stod och skymde för solen. Sjön sköt dessutom upp kalla vindar och dimmor, och tidigt på höstarna kom kylan och knäppte till ömtåliga stjälkar och ax. Det vart därför somliga år inte mycket att glädja sig åt av själva torpet. Men var man förnöjsam och satte värde på det lilla, som växte, kunde man ändå reda sig, när det fylldes i med dagsverksarbete. Det tyckte både Jon Jonssa och Anna-Stina.

Jon Jonssa hade blivit så van vid det ideliga dags verkandet, att han endast med största möda kunde förmås att göra något arbete på annan plats än vid herregården. Till och med hemma vid Granåsen var det motbjudande för honom. Det var måhända därför, att tegarna gåvo så litet, eller för att han ej hade torphålan i arv och ägo, men säkert också på den grund att han hängde så fast vidkamratlaget, att han aldrig hade någon riktig trevnad utom denna miljö.

Han var alltid medelpunkten i dagsverkslaget vid Lagerkulla. Han hade i alla tider förstått att vidmakthålla en viss myndighet, ty han var ganska styv i sina stycken — han kunde exempelvis lägga upp tiltor och slag som ingen annan — och så hade han i ungdomen varit en överdängare på handklavér. Och han var ännu i dag vida beryktad för denna sin händighet.

Men åren gingo. Jon Jonssa började bli gammal, Anna-Stina var död, och barnen hade givit sig ut i världen. Han bodde emellertid kvar och utgjorde sina onera såsom fordom, fastän jorden vid Granåsen fick ligga i lägervall, ty numera trivdes han sämre än någonsin hemmavid. Han tillbrakte inte en gång söndagarna vid torpet, ty han hade åtagit sig rykten vid oxstallet, och nu vart detta en välkommen anledning för honom att komma bort från den tråkiga stugan. Sedan han fullgjort sitt åliggande, kvarlåg han i fodergången, tills han tyckte det vara lagom att gå och hämta mera matsäck för morgondagen.

Men förvaltningen började tycka, att Jon Jonssa var för gammal och otjänlig för arbete. Han kunde inte gå i land med sitt lika lätt som fordom, och så hade han ingen kvinna i huset, som kunde göra hjälpdagsverken under sommarmånaderna. Detta behövdes så väl, ty det var ganska svårt efter folk nu för tiden, sedan så många, efter de senaste pålagorna, flyttat sin väg. Därför blev Jon Jonssa en tomædag uppkallad på kontoret och uppsagd till avflyttning vid nästa laga fardag.

Jon Jonssa vart stel av förvåning och förskräckelse. Han visste inte, vad han skulle säga, och han begynte darra som ett löv för jämn sommarvind.

— Men herre gud i himlen, jag har väl inte gjort något illa, mumlade han med skallrande tänder.

— Nej, för all del, svarade inspektoren, men patron önskar kraftigt och ungt folk i sin tjänst, ty tiderna äro så dyra, att man får lov att ha sådana, som kunna göra rätt för sig. Jon Jonssa behöver vila sig, tycker jag. Han är ju bra nog till åren . . .

— Men man är väl tvungen att arbeta, om man skall kunna reda sig? menade Jon.

Inspektoren satt och knackade med pennskaftet i pulpetskivan.I fattigstugan här i socknen, sade han, går det ingen nöd på folk nu för tiden. Fattighjonen behöva ju inte göra ett tecken mer än hugga ved och skaffa hem vatten, och det blir inte stor börda på en och var. Det är ju så många där.

Jon Jonssa högg ett fast tag om pennan och skrev under uppsägningen, och utan ett ord, vände han inspektoren ryggen och gick sin väg. Denne satt länge helt fundersam och tittade efter den gamle torparen, som med böjt huvud och hårt knutna händer med vacklande steg ställde kosan uppåt ladugården. Det låg något av en dödsdömds förtvivlan i alla hans rörelser.

*

Det hade varit auktion vid Granåsen. Jon Jonssa hade sålt det lilla, han skrapat ihop under sin levnad. Socknen skulle inte få ett kronans öre av hans egendom; han skulle skänka bort det, han lämnade efter sig, ifall det inte blev någon annan råd, hade han sagt. Han hade aldrig legat det allmänna till last, och därför behövde han ej häller ödsla bort smulorna, så han ej kunde se, vart de togo vägen. Man trodde därför, att något av barnen lovat hälpa Jon Jonssa, när han nu skulle lämna både torpet och Lagerkulla.

Auktionen hade gått bra; skräpet hade överbetalts, och torpargubben fick ihop ett par hundra riksdaler, och han var ganska belåten med resultatet. Men på kvällen, när han blev ensam inom de nakna väggarna, stack ängslan till i honom, och han började gå oroligt fram och tillbaka. Han kände det så tungt och kvavt inne, och han var tvungen att gå ut för att få luft.

Det blåste hårt, snön blaskade under fotterna, och det susade i skogen, som ämnade det bli vår på fullaste allvar, fast man ännu blott hunnit fjorton dagar in i mars.

Jon Jonssa lyssnade sorgmodigt till det skärande gransuset och tänkte, att det nu inte skulle dröja så många veckor, förrän jorden åter komme att skrudas i grönska och vårfägring.

Han stod en stund ute på trappan och lyssnade, men så gick han ned och in i skogsbrynet samt slog in på den slingrande gångstigen nedåt sjön. Det var mycket snö mellan träden, men han pulsade fram med okuvlig energi,tills han nådde den höga strandknallen, bredvid vilken det starka strömdraget till åmynningen strök fram. Han stannade och funderade, medan mörkret tilltog. Hela hans förflutna liv drog förbi honom.

— Det är allt fullkomnat, mumlade han sakta.

Så fortsatte han framåt.

*

Dagen därpå flöt liket upp nere vid dammluckorna till kvarnen. Patronen, med inspektoren i sällskap, kom händelsevis förbi, när mjölnardrängarna voro i färd med att hala upp kroppen på det torra. Allesamman stodo tysta inför döden. De båda herremännen, med händerna i kors på ryggen och käpparna dinglande fram och åter, gingo utan ett ord därifrån. Först framme vid mangårdsbyggnaden vände sig patronen om, liksom hade han hört någonting bakefter sig, och muttrade halvhögt:

— Gud vet, vad som rör sig i en gammal torpares hjärna . . .

Inspektoren skruvade på sig oroligt. Han tyckte nästan, att han var skyldig att säga något, men stundens allvar gjorde, att han inte visste, vad som var rådligast att draga till med. Han visste inte riktigt, var han hade husbonden.

— Man har ju, förstås, hört talas om folk, som vuxit fast vid hus och hem, gamla tider och seder, mumlade han.

Julgranarna.

Inne i djupa skogen bakom inägorna låg ett litet uselt torp, som hette Fågelmossen. Det hade, sades det, för ej så långt tillbaka i tiden inte funnits annat än ouppodlad mossmark, där nu torpets bästa tegar voro belägna; och här sprang då tjädern och spelade i snåren om vårarna. Gamla jägare minnas ännu i dag, hur han gick och högfärdades, svängde med stjärten och sprättade med klorna i tallbarret, så att detta stod som ett yrväder ikring honom — som när tuppen står på gödselhögen bakom fejset och spjärnar efter föda. Någon gång, när tjäderfar var upplagd att skämta, kunde han också kliva ut i bäcken, som ringlade genom mossen, och nysta med vingarna i vattnet, tills han var våt som en gammal säck. Då skuttade han upp på land och rullade sig som ett klot i barret och mossan.

Men nu var mossmarken torrlagd, tjädern hade dött ut eller flyttat. Vart visste ingen, men man gissade, att han dragit sig undan till häradets stora skogar, där det var förbjudet att hålla efter honom under alla årstiderna. Fågelmossen fick likväl området heta alltjämt; och i närheten, i en jordkula, som uppkallats efter platsen, hade

också bott en beryktad och fruktad krypskytt, som hette Klaus.

Klaus hade varit så våldsamt skicklig i skytte, att ingen kunde minnas någon, som varit värre än han. Som en hedning levde han och brydde sig varken om folk eller fä. Den enda föda, han höll sig med, bestod av vilt. Han trängtade aldrig efter något annat. Det skogen gav, var nog för honom.

*Nu hade likväl Fågelmossen — den egentliga myrmarken och sluttningarna, där timmerträden fordom stodo och bugade för blåsten — blivit uppodlad, och tegarna lagda till ett torp i grannskapet, som hette Ängstugan; och efter detta fick man aldrig mera se några magra statare med bössan smita omkring bland snåren, när tjädern spelade på andra sidan skvackrakärren. Men Ängstugutorpet uppe på svedjesluttningen fick hädanefter heta Fågelmossen. Omsider petades namnet in i dagsverksjournalerna. Slutligen också i kyrkboken.

Fågelmossen vart i början använt som ålderdomshem för utslitna fodermarskar vid Lagerkulla, men efter den nya regimen blevo de gamla forslade till fattighemmet, och på torpet sattes en yngre dagsverksdräng, som gift sig med Ladugårds-Lotta, som nu var i vantarna för husbonden. Det berättades för resten, att Lotta aldrig varit så noga med, hur hon farit fram, när någon kommit över henne, och fick nu därför på visst sätt uppbära skulden för att ha bortkört de fattiga från Fågelmossen.

Svante var det beskedligaste kräk, som kunde uppletas under solen. Men det sades, att om han varsnade, att någon gick honom för nära i hans rätt, kunde han bli vildare än vargarna i norskogen. Det var ingen, som visste hur det var, men länge dröjde det inte, förrän patronen upphörde att besöka det lilla undantagstorpet borta vid mossmarken.

Somliga år gav Fågelmossen knappt föda åt ett får, och det var ett ideligt slitande bittida som sent. Svante arbetade vid herregården, Lotta hemmavid, men likväl var det ständigt smått och dåligt. Det var tidvis så uselt det gärna kunde vara, och till julen ett år syntes det bli värre än någonsin tillförne.

Det var samma år, som Svante blivit förbjuden att arbeta på andra håll än vid herregården. Men det, som där förtjänades, räckte inte på långt när till att leva på.

Men nu rann det upp i torparkarlens hjärna, att han borde skaffa sig några slantar för granbuskarna, som stodo som ohyra i dikena på Storlyckan. Han skulle hugga ned dem och sälja dem i staden till julgranar, tänkte han. På detta hade Svante för övrigt funderat ganska länge, och till slut vart den tanken så fastvuxen hos honom, att han i förväg till och med gick och räknade ut, hur mycket han skulle kunna få för buskarna. Han kunde inte finna,att det var någon orätt i att rödja i åkerlyckorna . . . Nej, bevars! Detta hade åtminstone alltid varit tillåtet för undantagsfolket, som före honom innehaft Fågelmossen.

Julmånaden det året var ovanligt snörik, så det vart ett skäligen bistert dagsverke för Svante att gå och nosa rätt på alla buskarna, eftersom snön hade tryckt ned dem, så att de knappast syntes. Det var en dag strax före julafton, han tog sig fritt från herregården och utförde arbetet, och han vart trött som en hund innan kvällen

Samma dag hade också skogvaktaren varit ute och sett efter villebråd till julen för herrskapsbordet, och detta var nu inte så särdeles lyckosamt för Svante i Fågelmossen. Stål, skogvaktaren, var egentligen ingen elak person, och han såg mycket väl, att med Svantes åverkning ingen skada åstadkommits, men som han för tillfället stod lågt i gunst hos husbonden, och han hade reda på dennes avoghet mot Svante, tänkte han, att här var ett lämpligt tillfälle att åter komma upp i smöret. Det kunde ingen hjälpa, att det var synd om Svante, ty det är nu så i livet, att en var är sig själv närmast.»

Det blev ingen ro för Stål, varken dag eller natt, efter upptäckten, ty han gick ständigt på vakt för att få se, när Svante skulle fara till staden. Men han fick vänta ända till julafton, Då, i otta, var torparen uppe, lassade granarna på dragkälken och lunkade i väg. Stål, som vaktade, smög efter i mörkret och räknade noggrant, hur pass många buskar han hade.

När Stål en stund hade gått och lurat bakefter lasset, smet han in till Skat-Olle, som bodde i en backstuga bredvid vägen, Hagtorpet kallad, och bad denne komma ut ett tag och kasta ett öga på fågelmossetorparens stadslass.

Skat-Olle, som fått sitt otäcka namn därav, att han brukade skjuta skator och äta om vintrarna, förstod, att det var fråga om att få tjäna en styver och var därför inte sen att kasta på sig klädtrasorna. Snart hade han också, med Stål som vägvisare, hunnit ifatt Svante, som drog och stretade, så ryggfenan stod krokig som på en aborre. Svettångorna sjödo som milrök genom barskinnspälsen, och han flåsade och flämtade som en smedbälg.

— Kan du tänka sådan rackare, som inte håller sig för god att gå och stjäla skog för patron! eggade Stål. Räkna får du se, hur många storändar det är. Skat-Olle räknade, så han slog kors med benen, ty han började se illaoch hade aldrig varit styv att hålla siffror i huvudet. Likväl försökte han fullgöra uppdraget med omsorg, ty han begrep mycket väl, att det gällde något. . . Två fingrar på bibeln måhända?

— Nå, ser du, hur många det är? viskade Stål efter en stund, när han tyckte, det kunde vara tillräckligt räknat.

— Tjugotvå, så vitt jag kan finna, viskade Olle tillbaka, och ingen är mindre än en verktum i storändan.

— Kom nu bara ihåg, vad du sett och iakttagit, manade Stål, för den dagen kan komma, när det kan duga att minnas . . .

Skat-Olle svarade ingenting, men nickade tvärsäkert och instämmande.

Svante fortsatte emellertid mot staden, under det Stål och Skat-Olle vände tillbaka, när de följt lasset, så långt Lagerkulla ägor räckte. Svante visste inte av några lömska anslag. Han fann intet ont i sitt förvärv, utan var trygg och lugn.

*

En sådan jul . . .!

Det hade aldrig förr varit så stor välsignelse samlad i Fågelmossen. Det var annars för jämnan så krångligt att komma tillrätta med utkomsten, så att det inte blev någon skillnad på julen och de andra dagarna i året. Men just vid denna hälg, kunde det dock bli litet mera högtidligt — för de fattiga granruskornas skull. Kaffe och socker köptes hem, så det skulle räcka i fjorton dagar. Mor fick en röd och grå ylletröja, ungarna vantar och strumpor, mjuka och varma och så fina desslikes, att i Fågelmossen, liksom i de andra torpen under godset, där man fick nöja sig med grovspunna ylleklutar, aldrig tillförne setts såna rara saker. Och trots det att granarna inte blevo betalda med mera än sjuttiofem öre stycket, räckte det även till litet extra i matskåpet under hälgdagarna.

— En kan med litet nog, sade mor Lotta, när hon tillsamman med familjen satt och njöt vid det ovanliga julbordet, få det en smula mänskligt mitt i fattigdomen, bara en har aldrig så litet att bjuda till med. Men i vardagslag finns det jämnt ingenting för en . . . Det finns inte så mycket som en vetemjölssåda till gröt om lördagsaftnarna, inte en tår kaffe, som en så gärna önskar sig att fördrivaensamheten med om vintrarna eller läska sig med i sommarvärmen, det finns ingenting alls . . .

— Det är så styrt, trodde Svante, att inte den fattige ska ha något. Han ska bara träla och släpa, och gitter han inte det, så får han inget alls att leva av, för att han ingenting äger . . . Då får både hustrun och barnen svälta som gamla hemlösa hundar. Det är minnsann inget nöje att svälta.

— Nej, förr trälar en väl till blods, menade hustrun och ruskade på sig.

Glädjen stod högt i tak och räckte ända till annandagen.

*

Men samma dag, på aftonen, kommo fjärdingsmannen och en annan stämningsman och inkallade Svante till vintertinget, där han också utan fruktan infann sig, ty han kunde inte finna något ont i att rödja i åkerlyckorna. Han kom inte ett ögonblick att tänka på, att även dessa, liksom allt annat i trakten, hörde under herregården.

När därför häradshövdingen sporde, om han gjort sig saker till stämningens påståenden, var han beredd på att ge ett frankt och avvisande svar, men fick i samma ögonblick se Stål och Skat-Olle, som sutto nedhukade i ett hörn och logo så illvilligt, att han inte kunde begripa, hur människor kunde se så djävulska ut, och det blev svart för

ögonen på honom. Han visste, att skogvaktaren och Olle voro vittnen. Men han kunde inte fatta, varför den ena fattiglappen skulle behöva äta upp den andra.

— Ja, jag tänker, det är väl bäst, jag erkänner först som sist. . . sade han bittert.

Häradshövdingen slog knytnäven i bordet, så bläckhornet hoppade högt upp.

— Här övas ingen mannamån, kom det ihåg! röt han. Bekänn, anklagade, och gör reda för ställningen!

Gud vet, hur Svante kunde berätta så, som han gjorde, men han omtalade, högt och bestämt, hur det gått till från början, och det ena ordet gav det andra. Han berättade, att det vid herregården var så dåligt ställt för de fattigaste satarna, att de aldrig kunde få en bit bättre mat till hälgerna, nej, aldrig någonsin . . . Ville de roa barnen någon gång aldrig så litet — och barnaglädje är jusolskenet i livet — så gick det inte för sig . . . Det gick inte på några villkor att komma över det mått, patronen skurit till åt stackrarna, och måttet, som det mättes efter, var så jämnt efter de minsta behoven, så det kunde inte läggas ett hårstrå emellan . . . Och när nu granbuskarna endast stodo och snyltade i dikena och drogo musten ur åkrarna, hade han inte sett någon orätt i att hugga bort dem, och ej häller i att avsätta dem i staden, så barnen, hustrun och han själv en enda jul finge en liten, liten smula glädje, ty mycket var det ju inte, om man betänkte, hur patronen hade det. . . Det funnes egentligen aldrig någon glädje för den fattige. Och väl må man tycka det var illa ställt, när inte husbonden unnar tjänarna julglädje.

Häradshövdingen satt och skar bort stora stycken av pännan, så att den vart omöjlig att använda, och nämnden var enhällig om att ge patronen en bakläxa, så han inte skulle komma igen. Men då framträdde Stål och Skat-Olle med sina vittnesmål, och nu fick lagen lov att ha sin gång. Den glädjen hade man emellertid, att få så lågt värdesätta granruskorna, att förseelsen nätt och jämnt kunde dömas som snatteri.

Svante fick alltså böta några kronor; och han tänkte, när han lyssnade till de torra termerna, att lagen uteslutande skrivits i sådan anda, att den fattige och egendomslöse ständigt skulle känna dess svidande slag.

*

När Svante på senkvällen vandrade hem från tingsstaden, var himlen klar, och stjärnorna tindrade. Nästan omedvetet föll då tanken på den gamla sägnen, som förtäljer, att var och en människa har sin egen stjärna, och därför gick han nu och sökte undrande efter, var hans stjärna kunde finnas.

— Kanske det är den — eller månne det är den? undrade han.

Men han fick spörja förgäves, och han gick länge oviss, rov för en tyngande, dyster beklämning. Slutligen varsnade han likväl långt nere vid horisonten en stjärna, som var så matt i sin glans, att man kunde föreställa sig, att den var inhöljd i en slöja.

— Visst är, att denna stjärna är min, mumlade han, ty den är lika skum och dyster, som hela mitt liv har varit. . . Denna stjärna är alla fattigas, allas, som ingen rörelsefrihet äga på jorden.

Han gick och stirrade på stjärnorna, tills det blev svart för hans ögon, och han var tvungen att stanna och sluta ögonen, för att kunna komma åter till sig själv. Men då mindes han, att allt i himlen och på jorden — så också stjärnorna — var i oavbruten rörelse, och därför skulle också denna stjärna, hans egen stjärna, en gång komma mitt upp på zenit och stråla så, som solen strålar.